

SEKAAN VAAN

-TUKIHENKILÖITÄ JA VAPAA-AJAN TOIMINTAA

ASUMISPALVELUYKSIKÖIDEN MIEHILLE

Marko Haimilahti ja Niko Jämsä
Opinnäytetyö, kevät 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Järvenpää
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Haimilahti, Marko & Jämsä, Niko. Sekaan vaan –tukihenkilöitä ja vapaa-ajan toimintaa asumispalveluyksiköiden miehille. Diak Etelä, Järvenpää, kevät 2012, 50 s., 1 liite. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK)

Tämä opinnäytetyö oli toiminnallinen kehittämishanke. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää asumispalveluyksiköissä asuvien kehitysvammaisten miesten vapaa-ajan toimintaa sekä selvittää heidän kokemuksiaan siitä. Toiminnan tarkoituksena oli edistää miesten integroitumista yhteiskuntaan. Tavoitteena oli myös selvittää asumispalveluyksiköiden työntekijöiden näkemyksiä erityisesti miehille suunnatusta toiminnasta, ja miten he ovat kokeneet sen vaikuttavan heidän työhönsä. Kolmas tavoite oli etsiä kaupungin kehitysvammaisten tukihenkilötoimintaan miespuolisia tukihenkilöitä, ja tällä tavoin mahdollistaa toiminnan jatkuvuus.

Kehittämishankkeeseen liittyvää harrastetoimintaa järjestettiin kaksi tuntia viikossa. Toiminta tapahtui pääsääntöisesti valtaväestön harrastus- ja kokoontumispaikoissa. Ryhmätoiminnassa pyrittiin huomioimaan miesnäkökulmaa. Kehittämishanke keskittyi naisvaltaisessa elinympäristössä, tuetuissa asumis- ja työtoimintakeskuksen piirissä, elävien miesten ryhmätoimintaan.

Kohderyhmän miesten kokemuksia selvitettiin osallistuvalla havainnoinnilla ja ryhmähaastattelulla. Työntekijöiden ajatuksia toiminnasta selvitettiin kahdella sähköpostilla kyselyllä. Tukihenkilöitä kaupungin kehitysvammaisille etsittiin sähköpostin, ilmoitusten, infotilaisuuden ja lehtijutun avulla. Yhteistyöverkosta laajennettiin mieserityisosaamiseen keskittyvän toimijan kanssa.

Kohderyhmän miesten toiminnassa ja ryhmähaastattelussa antamissaan kommentteissa, he kertoivat halunsa harrastaa vapaa-ajallaan ja lähteä valtaväestön harrastus- ja kokoontumispaikkoihin. Asumispalveluyksiköiden työntekijät näkivät miehille suunnatun toiminnan tarpeelliseksi kehitysvammaisten ihmisten parissa työskentelevien työntekijöiden naisvaltaisuuden vuoksi. He kokivat kehittämishankkeen toiminnan vapauttavan resursseja työskennellä muiden asukkaiden parissa.

Kehittämishankkeen myötä kaupungin kehitysvammaisten palveluihin otti muutama tukihenkilötoiminnasta kiinnostunut ihminen yhteyttä.

Avainsanat: kehitysvammaisuus, integraatio, vapaa-aika, tukihenkilötoiminta, miesnäkökulma

ABSTRACT

Haimilahti, Marko & Jämsä, Niko. Support persons and recreational for the men living in supported housing. 50 p., 1 appendix. Language: Finnish. Järvenpää, Spring 2012. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

This thesis has been an operational development project. The purpose of the project was to improve recreation for men with learning disabilities, living in supported housing, and also to find out about their experiences in it. The purpose of recreation was to help these men in integrating into society. One of the purposes was also to find out the opinions of the employees working in supported housing, especially about the recreational activities for men and how it has influenced their duties.

The third purpose was to find male support persons willing to join the City department of services for people with learning disabilities services and hereby enable continuity of recreational activities. Recreational activities related to development project was offered two hours in a week. Activities were mainly in the activity- and gathering centres for the majority of the population. The male point of view was a relevant issue in group activities.

The aim of the development project was to focus on group activities of the men, living in female dominated environments, in supported housing and in rehabilitation working centres. The experiences of the target group were examined by participant observation and group interviews. Opinions of the employees were investigated by two inquiry letters sent by e-mail. Support persons for the City department of learning disabilities services were looked for by e-mail, announcements and an information session and by a newspaper article.

The information gathered by interviews and by activities of the target group showed us that these men are willing to be engaged in a hobby on their leisure time and also that they are willing to join the activity- and gathering centres of the majority of the population. The employees of the supported housing units considered the activities directed to men very needful due to the fact that most of the employees working with disabled people are women. Employees found that the activities of the development project helped the unit to release resources for working with other residents. Through the project a few support persons were found.

Keywords: learning disabilities, integration, leisure-time, support person activity, male point of view

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	7
2.1 Miesnäkökulmaa	8
3 KESKEISET KÄSITTEET	10
3.1 Kehitysvammaisuus	10
3.2 YK:n ja EU:n vammaispoliittiset ohjelmat	12
3.3 Kehitysvammaisten hoito ja vammaispalvelut.....	13
3.4 Kehitysvammaisuus Suomessa	14
4 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS	17
4.1 Eteva- kuntayhtymä	17
4.2 Uudenmaan vammaispalvelusäätiö.....	19
4.3 Lohjan kaupungin kehitysvamma- ja vammaispalvelut.....	20
4.3.1 Kehitysvammaisten tukihenkilötoiminta	20
5 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TARKOITUS	21
6 TUTKIMUS MENETELMÄT.....	23
6.1 Menetelmänä toimintatutkimus.....	23
6.2 Osallistuva havainnointi.....	24
6.3 Ryhmähaastattelu	24
7 AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI	26
7.1 Osallistuva havainnointi.....	26
7.2 Ryhmähaastattelu	26
8 MIESRYHMÄN TOIMINTAA.....	28
8.1 Toimintaan osallistuneet miehet	28
8.2 Yhdessä oloa ja tekemistä	31
8.3 Miesten kommentit toiminnasta.....	32
9 YHTEISTYÖTÄ JA TUKIHENKILÖIDEN ETSIMISTÄ.....	34
9.1 Työntekijöiden kommentit toiminnasta	35
10 TUTKIMUKSEN TULOKSET	39
11 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	41
12 POHDINTA	44
LÄHTEET.....	45
LIITE 1: Toimintakalenteri	49

1 JOHDANTO

Vammaispolitiikka on kiinteästi osa sosiaalipolitiikkaa. Nykyinen vammaispolitiikka on saanut muotonsa Suomessa kahden viimeisen vuosisadan aikana. Tämän päivän vammaispolitiikka korostaa integraatiota ja osallisuutta sekä pyrkii takaamaan vammaisille ihmisille mahdollisimman tasavertaiset elämisen edellytykset suhteessa valtaväestöön. Erityisesti tämä näkyy vammaisille suunnattujen asumispalvelujen järjestämisessä. Vammaisten ihmisten asuminen pyritään järjestämään omassa kodissa tai kodinomaisessa yksikössä yhteiskunnan ja sen palvelujen keskellä. Myös työ, yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja vapaa-ajan harrastaminen ovat nousseet yhä vahvemmin esiin vammaispoliittisessa keskustelussa.

Suomalaisen yhteiskunnan työmarkkinat ovat jakautuneet voimakkaasti sukupuolen mukaan. Työntekijöistä valtaosa työskentelee joko naisvaltaisissa tai miesvaltaisissa työympäristöissä, vaikkakin 1950-luvulta tämä ero on hitaasti tasoittunut. (Saaresmaa & Rossi & Juvonen, 2010, 185.) Sosiaaliala ja vammaispalvelut ovat naisvaltaisia työympäristöjä. Mielestämme kehitysvammaiset miehet jäävät tämän vuoksi vähemmälle huomiolle kuin naiset.

Opinnäytetyömme perustuu syksyllä 2010 Eteva- kuntayhtymän asumispalveluyksikössä tehtyyn kehittämishankkeeseen. Marko Haimilahti suoritti syyslukukaudella 2010 Työ, työyhteisöt ja kehittäminen-opintokokonaisuuden työharjoittelun Eteva-kuntayhtymän asumispalveluyksikössä. Silloinen Eteva- kuntayhtymän asumispalvelujen esimies toi esiin asumispalveluyksikössä asuvien miesten vapaa-ajan toiminnan tarpeen ja nimenomaan miespuolisten ohjaajien tarpeen. Ajatuksena oli aikaansaada eräänlainen mieskerho, joka täyttäisi tämän tyhjiön miesten vapaa-ajan vietossa. Opinnäytetyön painopisteet ovat kehitysvammaisten miesten integraatiossa ympäröivään yhteiskuntaan, heidän vapaa-ajantoimintansa kehittämisessä sekä tukihenkilötoiminnan aikaansaamisessa ylläpitämään toimintaa. Keräsimme myös tietoa edellä mainittujen asumispalveluyksikköjen henkilökunnalta, miten he ovat kokeneet toiminnan. Kohdeyhmämme miesten kokemuksia toiminnasta selvitimme haastatteluin sekä havainnoiden.

Lisäksi mielenkiintomme kohdistui siihen, madaltaako toiminta miesten kynnystä lähteä viettämään vapaa-aikaa asumispalveluyksikön ulkopuolelle sekä miten miehet kokevat heille suunnatun toiminnan ja vertaisuuden muuten niin naisvaltaisessa elinympäristössä.

2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Vapaa-aika on tärkeä osa-alue ihmisen elämässä. Vapaa- ajan harrastusten parissa voi solmia sosiaalisia suhteita, kohentaa niin fyysistä kuin psyykkistä terveyttä, kehittää itseään, omia kykyjään ja taipumuksiaan sekä rentoutua arkisen aherruksen ja velvollisuuksien vastapainona. Harrastaminen voi olla sosiaalista harrastamista, niin että on läsnä muita ihmisiä tai ei-sosiaalista harrastamista, joka on yksin tai sellaisessa ympäristössä tapahtuvaa harrastamista, jossa välttämättä ole muita läsnä (Vesala 1992, 6).

Kehitysvammaisten vapaa-ajan viettoa on tutkittu ja tulokset kertovat, että kehitysvammaiset harrastavat paljon sellaisia asioita, joita voi tehdä kotona tai sen lähiympäristössä. Tällaisia harrastuksia ovat tv:n katselu, musiikin kuuntelu, kalastus, pyöräily, lukeminen ja piirtely. Heidän harrastamistaan leimaa se, että se on enimmäkseen toimintaa, joka tapahtuu kodissa tai sen läheisyydessä. Kodin ulkopuolisia sosiaalisia harrastuksia on huomattavasti vähemmän kuin kotona tapahtuvaa harrastamista. (Haataja & Hautajoki 1998, 34.) Eriksson (2008, 95) toteaa kehitysvammaliitolle tekemässään laadullisessa tutkimuksessa, että erilaiset vapaa-ajan aktiviteetit ovat vammaisille henkilöille erittäin tärkeitä. Aktiviteetit saavat aikaan tunteen merkityksellisestä tekemisestä, itsearvostuksesta ja sosiaalisesta kyvykkyydestä. Erilaiset harrastukset mahdollistavat sosiaalisen vuorovaikutuksen lisääntymisen ja ystävyysuhteiden moninaistumisen. Tilanteet, joissa saa tukea ja hyväksyntää ilman vaatimuksia, ovat optimaalisia vammaisille henkilöille.

Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerin sivuilla mainitaan kehitysvammaisten vapaa-ajan harrastamisesta, että kehitysvammaiset ihmiset pitävät harrastuksia tärkeinä ja toivovat lisää vapaa-ajan toimintaa ja liikuntapalveluja. Harrastaminen painottuu yksin ja kodin piirissä toimimiseen. Sivustolla painotetaan, että on tärkeää löytää ihminen, jonka kanssa voi harrastaa. Varsinkin paljon tukea tarvitsevalle henkilölle yksin lähteminen voi olla vaikeaa. Harrastamista tukevien henkilöiden, henkilökohtaisen avustajan, saattajan tai kaverin puuttuminen voi muodostua jopa harrastamisen esteeksi (Kehitysvamma-alan verkkosivu-Vernerin.) Aaltonen & Arvio (2011, 140) mainitsevat kehitysvammaisten olevan alttiita psyykkisille ongelmille. He altistuvat psyykkisille häiriöille, koska he voivat joutua vammansa johdosta kohtaamaan kielteisiä elämäkokemuksia,

toistuvaa epäonnistumista ja kiusatuiksi joutumista. Myös tästä syystä on tärkeää, että he voisivat saada elämyksiä ja onnistumisen kokemuksia esimerkiksi vapaa-ajan harrastuksissaan.

2.1 Miesnäkökulmaa

Kaikki ihmiset edustavat jotakin sukupuolta. Sukupuolta voi ja kannattaa miettiä paitsi ihmisiin liittyvinä määreinä, ominaisuuksina tai niiden kokonaisuutena, myös suhteina: valtasuhteina, hierarkioina tai järjestelmänä. (Rossi 2010, 22). Esimerkiksi Suomalaisen yhteiskunnan työmarkkinat ovat jakautuneet voimakkaasti sukupuolen mukaan. Työntekijöistä valtaosa työskentelee joko naisvaltaisissa tai miesvaltaisissa työympäristöissä, vaikkakin 1950-luvulta tämä ero on hitaasti tasoittunut (Saaresmaa & Rossi & Juvonen, 2010, 185.) Miesten ja naisten ikäikäinen roolijako näkyy yhä ammattien sukupuolijakaumassa. Miehistä 43 prosenttia työskentelee tekniikan, maatalouden tai sodankäynnin alalla, naisista kyseisillä aloilla toimii 11 prosenttia. Sen sijaan naisista 38 prosenttia toimii palvelu- ja hoitoalalla, kun miesten osuus näillä aloilla on 11 prosenttia. (Nyman & Puohiniemi 2007, 100.) Kliininen seksologi Jukka Virtanen pohtii kirjassaan *Kokoinainen mies* (2004, 30), onko miehen maailmankuva erilainen kuin naisen kohtaama maailmankuva ja kokema todellisuus. Hän jatkaa ajatuksella, että todellisuudesta voisi olla kaksi erilaista tulkintaa; miesten maskuliininen ja naisten feminiininen versio. Mies kokee, ajattelee, tulkitsee ja toimii miehelle tyypillisellä tavalla.

Jukka Virtanen käsittelee myös miesten harrastamista. Hän tuo siitä esiin, että harrastamisen kautta nykypäivän miehen on mahdollista palata ajoittain menneisyyteen, jolloin hän oli etuoikeutettu maailmanvalti. Myyttisistä sankariajoista voivat tarjota tuulahduksen luonnossa liikkuminen, metsästys, kalastus, uudet elämys- ja seikkailuharrastukset. Miehet myös ovat aina läpi maailmanhistorian mitelleet voimiaan ja taitojaan muiden miesten kanssa esimerkiksi taistelussa, urheilussa tai rituaalisessa voimainkoitoksessa. Edelleen miehiä kiinnostaa kamppailu- ja kilpailuharrastukset, joissa vastustaja koetetaan voittaa nopeudella, kestävyydellä tai ylivoimaisilla välineillä. Psykologian professori Marvin Zuckerman on luonut käsitteen elämyshakuisuus. Elämyshakuisuudella on pyritty selittämään miehen käyttäytymistä joka on vahvasti maskuliininen ominaisuus. Miehen mieli ja aivot ovat elämyshakuiset. Se saa hänet kaipaamaan ja etsimään

seikkailua. Seikkailut sisältävät toimintaa, jännitteitä ja voimallisia kokemuksia. Pieniä seikkailuja voivat olla mitkä tahansa elämyksiä tuottavat kokemukset kuten uusille tuntemattomille alueille suuntautuvat luonto- ja eräretket. (Virtanen 2004, 53- 65.)

3 KESKEISET KÄSITTEET

Olemme keränneet tähän kappaleeseen hankeemme keskeisempiä käsitteitä ja määritelmiä. Joiltain osin käsitteet menevät päällekkäin ja usein niitä käytetään synonyymeinä.

3.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisuutta on aina esiintynyt ja sitä tulee aina esiintymään. Se miten kehitysvammaisuus käsitetään tai määritellään, on muuttunut historian kuluessa (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 22). Kehitysvammaisiin on suhtauduttu ennakkoluuloisesti ja syrjivästi. Lontoossa sijaitsee Institute of Education, jossa tehdyssä tutkimuksessa on havaittu, että ennakkoluulot ja syrjivä käyttäytyminen vammaisia kohtaan on opittua. Leikki-ikäisten lasten joukossa kehitysvammaisen lapsi oli suosittu leikkiveri. Tilanne muuttuu selkeästi negatiivisempaan suuntaan jo koulun alkaessa (BBC news i.a.) Vielä tänäkin päivänä vammaisuus liitetään helposti sairauteen (Malm, Matero, Repo & Talvela 2006, 9). Yksiselitteistä määritelmää kehitysvammaisuudelle on mahdotonta antaa, sillä niin moninainen ja aina yksilöllinen käsite kehitysvammaisuus on. (Korpi 2008, 14).

Maailman terveysjärjestön (WHO) tautiluokituksen ICD-10:n (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems) mukaan kehitysvammaisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa ihmisen henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai se on epätäydellinen. Erityisesti puutteellisesti kehittyvät yleiseen henkiseen suorituskykyyn vaikuttavat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot. Kehitysvammaisuus voi esiintyä joko yksin tai yhdessä minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa. (Kaski ym. 2009, 16.)

1980-luvulla WHO:n luoma ICIDH 1980-luokitus on todennäköisemmin tunnetuin vammaisuuden määrittelyyn käytetty malli. Se on ollut pohjana nykyiselle vammaistyölle ja sen tutkimukselle. Mallissa sairauden seuraukset jaetaan kolmeen eri tasoon. Ensinnäkin sairaus tai vamma voi aiheuttaa vaurion. Vauriolla tarkoitetaan ihmisen fyysisessä tai psyykkisessä rakenteessa tai elintoiminnossa ilmenevää puutosta tai poikkeavuutta suhteessa normaalitoimintoihin sellainen on esimerkiksi kuulovamma. Toisel-

la tasolla tarkastellaan, mitä toimintavajavuutta tämä rajoitus tai puutos aiheuttaa. Se voi olla esimerkiksi kykenemättömyyttä osallistua keskusteluun. Kolmannella tasolla on kyse varsinaisesta vammaisuudesta. Tällä tasolla vammaisen ihminen kohtaa eivammaisten ehdolla rakennetun maailman ja sen vaatimukset. Tällöin voidaan todeta se sosiaalinen haitta, joka ihmisellä todellisuudessa hänen vammaisuudestaan on. Se voi olla esimerkiksi työpaikan menetys. Sosiaalinen haitta ei pelkästään riipu vaurion tai vamman vakavuudesta, vaan siihen vaikuttaa myös ympäristö. On aivan eri asia olla esimerkiksi liikuntarajoitteinen maatalousyhteiskunnassa kuin pitkälle teknistyneessä hyvinvointivaltiossa. (Malm ym. 2006, 9.)

Nykyisin ICIDH-mallia pidetään kuitenkin liiaksi vammaan tai sairauteen keskittyvänä. Se jättää ihmisen muut toimintakykyyn vaikuttavat tekijät huomioimatta. Malli ei pyri analysoimaan ja muuttamaan ympäristön vaikutuksia ongelman ratkaisuna, vaan pikemminkin ongelmat nähdään yksilön ominaisuutena ja keskitytään liiaksi lääketieteelliseen näkökulmaan. Toisaalta ICIDH-mallissa on ensimmäisen kerran ylipäätään otettu mukaan yhteiskunnan rooli myös ongelmien aiheuttajana. (Malm ym. 2006, 9-10).

Vuonna 2001 WHO julkisti vuosien ajan työstämänsä toimintakykyä ja vammaisuutta koskevan luokituksen ICF (International Classification of Functioning) (Malm ym. 2006, 10). Suomeksi luokitus ilmestyi 2004 (Kaski ym. 2009, 15). Luokituksessa on pyritty edellistä luokitusta jäsenllymmin huomioimaan sekä toimintakykyyn liittyviä tekijöitä että ympäristötekijöitä (Malm ym. 2006, 10). Uuden luokituksen kuvaama ajattelutapa pyrkii pois lääketieteellisestä vammaisakeskeisyydestä korostaen vammaisen henkilön osallisuutta ja osallistumista toimintaan elinympäristössään (Lampinen 2007, 32). Luokituksessa toimintakykyä pidetään laajana yläkäsitteenä. Luokitus jakaa toimintakyvyn kolmeen alueeseen: ihmisen kehon rakenteeseen ja fysiologiaan, mielekkääseen toimintaan osallistumiseen yksilö- ja yhteisötasoilla sekä ympäristötekijöihin. Ympäristötekijöihin sisältyvät yksilön välitön ja yleinen elinympäristö, niiden sisältämät palvelut sekä palvelujärjestelmät. (Kaski ym. 2009, 15).

Luokittelujärjestelmä, jossa ihmisen toimintakykyä ilmaistaan numerokoodin, on kehitetty ICF:n pohjalta. Numerokoodit kuvaavat toimintakykyä haittaavia, mutta sitä myös edistäviä tekijöitä. Numerokoodien avulla on mahdollista määritellä ongelman laajuus ja osoittaa, mihin toimintakyvyn alueeseen mahdollinen haitta tai edistävä tekijä liittyy.

Mallissa on pyritty pois ongelmakeskeisyydestä. Huomio keskitetään sekä yksilöön että hänen ympäristöönsä. Näiden molempien tekijöiden ominaispiirteistä muodostetaan käsitys siitä, kuinka hyvin henkilö kykene suoriutumaan erilaisista käytännön toimista. (Malm ym. 2006, 11.)

Vaihtoehtona WHO:n mallille on esitetty sosiaalista mallia. Se on usein lähtökohtana esimerkiksi erilaisissa vammaispoliittisissa ohjelmissa. Ajatuksena sosiaalisessa mallissa on se, että sopeutuminen vammaisuuteen ei ole vammaisen ongelma, vaan se on yhteiskunnan. Ratkaisu tälle ongelmalle löytyy poliittisesta toiminnasta sen sijaan, että pyritään muuttamaan yksilöä. Tässä mallissa vammaisten ongelmat rinnastetaan ja niihin suhtaudutaan samalla tavoin kuin muiden vähemmistöryhmien ongelmiin. Ympäristö on siten syy ja ratkaisu vammaisuuteen. Malli erottaa kehon fyysiset ominaisuudet vammaisuudesta. (Malm ym. 2006, 11.)

Kritiikkiä sosiaalinen malli on saanut siitä, että se sivuuttaa yksilön tarpeet kokonaan, ikään kuin yksilön toimintakyky ei mitenkään olisi riippuvainen hänen vammastaan. Erityisesti sitä pidetään ongelmana kuntoutuksessa, koska sosiaalinen malli ei kiinnitä huomiota yksittäiseen vammaan, siitä kuntoutumiseen eikä vammaisuuteen liittyviin fyysisiin ja psyykkisiin ongelmiin. (Malm ym. 2006, 12.)

3.2 YK:n ja EU:n vammaispoliittiset ohjelmat

YK:n yleissopimus vammaisten oikeuksista astui voimaan 3.5.2008. Suomi kuuluu tähän 127 muun maan joukkoon, jotka ovat tähän mennessä allekirjoittaneet sopimuksen. Sopimus koskee yli 650 miljoonaa ihmistä maailmassa. Tämän ihmisoikeussopimuksen valmisteluun ovat osallistuneet jäsenvaltioiden edustajien lisäksi kansainväliset järjestöt sekä erityisesti vammaisjärjestöt. Sopimuksessa tunnustetaan vammaisten ihmisten oikeus itsenäiseen päätöksentekoon sekä korostetaan julkisten tilojen ja liikennevälineiden esteettömyyden tärkeyttä. Valtioilta, jotka ovat sopimukseen sitoutuneet, edellytetään erityisesti vammaisiin kohdistuvien ennakkoluulojen poistamista tietoa lisäämällä. (YK- liitto- vammaisten oikeudet.) Suomen perustuslain kuudennessa pykälässä on myös huomioitu yhdenvertaisuuden tärkeys, pykälä kieltää syrjimisen ja peräänkuuluttaa yhdenvertaisuutta. Siinä kielletään asettamasta ketään ilman hyväksyttävää perustet-

ta eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Suomen perustuslaki- yhdenvertaisuus).

Euroopan neuvoston vammaispoliittinen toiminta ohjelma vuodelta 2006 korostaa vammaisten henkilöiden integraatiota. Vammaisia henkilöitä ei nähdä enää potilaina vaan ihmisinä, joiden integraatiota haittaavia esteitä on poistettava. Näitä esteitä ovat muun muassa asenteet sekä sosiaaliset, oikeudelliset ja ympäristölliset esteet. Paino piste on siirtynyt yksilöön keskittyvään yhdenmukaiseen ja integroituun lähestymistapaan, jossa kunnioitetaan jokaisen vammaisen henkilön ihmisoikeuksia, perusvapauksia ja ihmisarvoa. (Euroopan neuvoston vammaispoliittinen toimintaohjelma 2006, 33.)

3.3 Kehitysvammaisten hoito ja vammaispalvelut

Mikäli määrittelemme kehitysvammaisen sairaaksi, tulisi häntä hoitaa sairaalassa. Tämä malli sopii kehitysvammaiselle, joka tarvitsee sairaalamaista hoitoa. Vaarana tälle käsitteelle on se, että alamme pitää kaikkia kehitysvammaisia potilaina ja helposti myös opetuksen, työn, liikunnan ja harrastusten, kuten kuvataiteiden, musiikin ja ratsastuksen nimittämisen hoidoiksi tai terapioidiksi (Kaski 2009, 165.) Yhtä haitallisena voidaan nähdä tilanne, jossa kehitysvammaisuus nähdään pelkästään yksilön ja ympäristön välisenä vuorovaikutussuhteen häiriön ilmentymänä. Sosiaalisessa mallissa voi vaarantua kehitysvammaisen erityistarpeet esimerkiksi sairauden hoidossa. Usein ihmisiä tarkastellaan älykkyyksiän ja eliniän näkökulmasta, kun yritetään hahmottaa yksilön ajattelun rakennetta ja todellisuuskäytännön. Kehitysvammaisuuden määrittely älykkyyksiän ja eliniän välisenä kehityksellisenä erona voi johtaa siihen, että muut pitävät kehitysvammaisia lapsenomaisina. Tämä saattaa taas johtaa siihen, että kehitysvammaisten iänmukaiset tarpeet jäävät huomioimatta (Kaski 2009, 165.)

Kehitysvammaisen voi olla avuttomuutensa ja hoidon tarpeensa takia myös aidosti suojaava tarvitseva. Kehitysvammaisia voidaan suojata yhteiskuntamme haitallisilta vaikutuksilta, kuten hyväksikäytöltä tai päihteiltä. Valitettavan usein suojaaminen tapahtuu

säilyttämällä ja eristämällä kehitysvammaisen muusta yhteiskunnasta liiaksi. Usein kehitysvammaiselle riittää, että hänen ympäristönsä on turvallinen ja hänen perustarpeitaan huolehditaan. Se mitä ominaisuuksia kehitysvammaisilla arvellaan olevan tai mikä käsitys yhteiskunnalla on kehitysvammaisuudesta, vaikuttaa erittäin paljon siihen, millälaisia palveluita kehitysvammaisille järjestetään ja kehitetään. (Kaski 2009, 165-166.)

Vammaispalvelut voivat myös aiheuttaa segregatiota eli erottelua. Kehitysvammaisista puhuttaessa tällä tarkoitetaan ennen kaikkea erityispalveluiden järjestämistä tavalla, jolla ne erottavat kehitysvammaiset liiaksi muista ihmisistä (Kaski 2009, 167.) Integraatio puolestaan on segregatian vastakohta ja tarkoittaa normaalisoinnin mahdollistamista (Malm 2006, 24). Vammaispalveluissa se merkitsee esteetöntä ympäristöä ja tarvittavia tukipalveluita muiden palveluiden yhteyteen. Näin vammaisen ihmisen elämä mahdollistuu ilman erottelua muusta yhteiskunnasta (Kaski 2009, 167.) Inklusio tarkoittaa mukaan ottamista. Todellinen inklusio tarkoittaa sitä, että kehitysvammaisen voi aidosti elää ja toimia yhteiskunnassa ikätasonsa mukaan, niin että voi käydä lapsuutensa asuinalueensa koulua, asua ja käydä töissä samoissa työpaikoissa kuin muut ja osallistua yhteiskunnan kaikkiin toimintoihin täysvertaisena jäsenenä (Kaski 2009, 291.)

Usein vammaisilla syrjäytymisriski on keskimääräistä suurempi (Malm 2006, 29). Syrjäytynyt on käsitteenä hyvin moninainen. Lyhyesti määriteltäessä voidaan sanoa, että syrjäytyneellä ihmiseltä puuttuvat monet täysipainoisen elämän resurssit. Osallisuudella puolestaan voidaan tarkoittaa kaikkea sitä, mihin ihminen yhteiskunnassamme kuuluu jonkin viite ryhmän kautta. Osallisuuden voi nähdä eräänlaisena vasta parina syrjäytymiselle (Juhila 2006, 54.) Empowerment termi on Suomen kielessä käännetty esimerkiksi useita eri sanoja, kuten voimavaraistumiseksi, täysivaltaistumiseksi, voimaantumiseksi ja valtaistumiseksi. Kuitenkin kaikkiin näihin termeihin liittyy ajatus ihmisen luottamuksen lisääntymisestä omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja itsemääräämisoikeuteen (Malm 2006, 30.)

3.4 Kehitysvammaisuus Suomessa

Nykyinen vammaispolitiikka on saanut muotonsa Suomessa viimeisen 200 vuoden kehityksestä. Vammaispolitiikan voi nähdä kiinteänä osa sosiaalipolitiikkaa. Kuitenkin

vammaisuuteen on liittynyt monia erityispiirteitä, jotka ovat haitanneet vammaisten henkilöiden elinoloja. Ihmisten tietämättömyys, pelot ja asenteet ovat historian aikana eristäneet ja syrjineet vammaisia henkilöitä. (Korpi 2008, 13.) Vammaisten asema on ollut sidoksissa kunkin aikakauden yhteiskuntaan ja sen ajan uskomuksiin ja ajatusmalleihin. Keskiajalta aina 1800-luvun puoliväliin asti vammaisten asema oli varsin huono. Tuona aika vammaisuus nähtiin lähinnä Jumalan rangaistuksena. Vammaisia ihmisiä voitiin vainota ja jättää heitteille. Vammaisen lapsen sai surmata ilman rangaistusta. Kirkon rooli sosiaalityön alullepanijana näkyi myös vammaistyössä. Kirkon rooli oli keskeinen aina 1700-luvun loppupuolelle saakka. Kirkon alkuajan harjoittama vammaistyö oli hyvin kontrolloivaa ja eristävää. Myöhemmin valtiovallan mukaantulo sosiaalityön vastuunkantajaksi jatkoi ja vahvisti tätä suuntausta. (Malm ym. 2006, 13-14.)

1800-luvun puolessavälissä on ajanjakso suomalaisessa sosiaalipolitiikassa, jolloin luotiin varsin humaani vaivahoitoasetus. Asetukselle loi pohjan 1840-luvulla varakkaiden säätyläisnaisten parissa muotiin tullut hyväntekeväisyysliike. Vuonna 1852 annettu vaivahoitoasetuksen henki oli, että avun hakeminen ei ollut häpeällistä vaan, se oli köyhälistön oikeus. Taloudellisen tilanteen huononeminen 1800-luvun loppupuolelle mentäessä muutti tilannetta nopeasti. Ihmisen omaa osuutta tilanteensa parantamiseksi korostettiin. Tällöin kehittyi rotu-oppi ideologia, joka vain vahvistui uudella vuosisadalla. 1900-luvun alku oli synkkää aikaa vammaisten asemassa. Natsi-Saksan ideologialla oli vaikutusta myös Suomessa. Samoihin aikoihin Suomeen perustettiin ensimmäiset laitokset vaikeasti kehitysvammaisille. Laitoshoidon motiivit olivat kahdenlaiset; toisaalta aito halu auttaa perheitä, jossa oli kehitysvammainen, toisaalta rotuhygieeniset motiivit. Laitoksissa kehitysvammaiset eivät häirinneet muita ja etenkin heidän lisääntymistään voitiin valvoa paremmin. (Malm ym. 2006, 12- 21.)

Toisen maailmansodan jälkeen valtion rooli kasvoi kehitysvammahuollon järjestämisessä. Vallalla oli näkemys, että vastuu vaikeasti kehitysvammaisista piti olla valtiolla, ei kunnilla. Suomeen luotiin keskuslaitosjärjestelmä, joka kantoi päävastuun kehitysvammaisten huollosta. Laitospaikat kasvoivat rajusti: 1950-luvulla paikkoja oli 860, 1980-luvulla jo 5590. Avohoitopalveluihin ei panostettu ja seurauksena tästä oli se, että laitoksiin siirtyi ihmisiä, jotka olisivat pärjänneet tuetusti myös kotonaan. Kritiikki laitostasumista kohtaan kasvoi 1970-luvulta lähtien. Koti tai kodinomainen ympäristö nähtiin tärkeänä ja avohuoltoa ruvettiin kehittämään. Siitäkin huolimatta rakennettiin vii-

meisiä suuria keskuslaitoksia. Nykyisin pyritään asumisessa mahdollisimman itsenäiseen ja osallistuvaan elämään. Vammaisen ihminen halutaan nähdä oman elämänsä subjektina, jolla on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin kenellä tahansa. (Malm ym. 2006, 21 -27.)

Kehitysvammaisten henkilöiden määrä vaihtelee suuresti laskentatavan mukaan. Eräiden arvioiden mukaan keskushermoston synnynnäisiä tai kehitysiässä syntyneitä hermoston sairauksia tai muita poikkeavuuksia on peräti 5-8 %:lla väestöstä. Suomessa se tarkoittaisi 250 000–400 000 ihmistä. Epidemiologisten tutkimusten perusteella Suomessa kehitysvammaisuutta on noin 1 %:lla koko väestöstä eli noin 50 000 henkilöllä vuonna 2002. Kela- ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmät tilastoivat 35 000 kehitysvammaista eli noin 0,67 % väestöstä. Epäsuhta tilastojen välillä selittyy osin sillä, että kaikkein vaikeimmin vammautuneet kuolevat ennen kuin he tulevat erityis- palveluiden piiriin (Kaski 2009, 22-23.) Kehittämishankkeemme kohdepaikkakunnalla Lohjalla asuu n. 36 000 ihmistä, joista kehitysvammaisia on Kansaneläkelaitoksen vuonna 2003 teettämän vammaisetuustilaston mukaan 141. Laskelman mukaan 112 heistä on yli 15-vuotiaita.

4 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS

Oleelliset toimijat opinnäytetyömme kannalta olivat Lohjalla Eteva-kuntayhtymän asumis- ja työtoimintapalveluiden yksiköt, Uudenmaan vammaispalvelusäätiön asumisyksikkö sekä Lohjan kaupungin kehitysvamma- ja vammaispalvelut.

4.1 Eteva- kuntayhtymä

Eteva-kuntayhtymä tuottaa palveluja kehitysvammaisille henkilöille, muilla tavoin vammaisille henkilöille, psyykkisistä sairauksista toipuville henkilöille, heidän läheisilleen sekä asiantuntija tukea kohderyhmän lähityöntekijöille. Tarjottuja palveluja ovat asumispalvelut, työtoimintapalvelut, asiantuntijapalvelut, erityisopetus sekä tulkkipalvelut. Eteva- kuntayhtymän asumispalveluyksiköt sijaitsevat Etelä- suomessa ja se tuottaa vuosittain asumispalveluja n. 850 vammaiselle ihmiselle. Erilaisia asumisyksikkö muotoja ovat mm. ryhmäkodit, joista valtaosa on 5- 6 paikkaisia, kerrostaloasunnot, joissa vammaiset henkilöt asuvat omissa huoneistoissaan sekä hoitokodit, joissa asuu aisti- vammaisia henkilöitä, aikuisia kehitysvammaisia sekä muita erityishoitoa tarvitsevia ryhmiä. Eteva-kuntayhtymä tarjoaa myös perhehoitopalveluja. (Eteva- asumispalvelut.) Lohjalla Eteva-kuntayhtymän asumispalveluyksiköissä asuu 30 kehitysvammaista ihmistä. Puolet heistä on miehiä, puolet naisia. (Henkilökohtainen tiedonanto, Heidi Särkelä 12.12.2011). Työ- ja päivätoimintapalveluja Eteva-kuntayhtymä järjestää sekä yrityksissä, että omissa toimintakeskuksissaan ympäri Etelä- suomea. Niiden tavoitteena on edistää vammaisasiakkaiden työllistymistä sekä vahvistaa ja ylläpitää heidän toimintakykyään. (Eteva-kuntayhtymä, työtoimintapalvelut). Palvelujen tilaaja- asiakkaina ovat kunnat, kuntayhtymät, kuntien muut yhteenliittymät sekä muut viranomaiset. Lohjalla toimii myös työ- ja päivätoimintakeskukset.

Kaikki kehittämishankkeeseemme osallistuneet miehet asuivat Lohjalla Eteva- kuntayhtymän asumispalveluyksikössä, jota nimitämme tässä työssä Harjulaksi. Yksi miehistä muutti sieltä jouluna 2010 kehittämishankkeemme ensimmäisen osan jälkeen Uudenmaan vammaispalvelusäätiön asumispalveluyksikköön, jota nimitämme tässä työssä Järveläksi. Harjulan huoneiston omisti Uudenmaan vammaispalvelusäätiö, joka vuokra-

si sitä Eteva-kuntayhtymälle. Harjula sijaitsi n. 1 kilometrin päässä kaupungin keskustasta, kerrostalon ylimmässä kerroksessa. Työtoimintakeskus, jossa kaikki asukkaat kävivät työssä, sijaitsi noin 0,5 kilometrin päässä asumisyksiköstä. Ryhmäkoti sijaitsi keskeisellä paikalla, samassa kerrostalossa oli kaupungin vuokra- asuntoja. Kyseisessä yksikössä asui 4 aikuista kehitysvammaista ihmistä, kolme miestä ja yksi nainen. Samassa talossa ja samassa kerroksessa oli myös toinen Eteva-kuntayhtymän asunto, jossa asui 1 nainen.

Ryhmäkodin asukkaat asuivat valtaväestön keskuudessa, joka osaltaan mahdollisti heidän integroitumista valtaväestön keskuuteen ja ympäröivään yhteiskuntaan. Vammaisilla ihmisillä on yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti oltava mahdollisuus asua muun väestön keskellä. Heillä on niin ikään oikeus vaihtaa asuntoa ja asuinpaikkakuntaa muun väestön tavoin (Vammaispoliittinen selonteko). Kullakin asukkaalla oli henkilökohtainen vuokrasopimus huoneistoon. Huoneistossa oli 4 huonetta, keittiö ja sauna. Kullakin asukkaalla oli oma huone. Keittiö ja peseytymistilat olivat yhteiskäytössä. Asukkaat hoitivat kukin oman vastuunsa toiminnallisen kapasiteettinsa puitteissa yhteisistä taloustöistä kuten siivouksesta ja ruoan valmistamisesta. Joku tarvitsi tukea enemmän, toinen taas vähemmän. Raha- asioissa, terveydenhoidollisissa sekä lääkehoidossa kaikki tarvitsivat jossain määrin tukea. Omatoimisuutta tuettiin ja korostettiin, joka edesauttoi eri toimintojen oppimista, ylläpiti toimintakykyä ja tarjosi onnistumisenkokemuksia. Asukkaille oli hyvin tärkeää osata ja onnistua toimissaan.

Asumispalveluyksikön työntekijäresursseista johtuen ei ollut mahdollisuutta harrastaa ja viettää yhteistä vapaa-aikaa asumisyksikön ulkopuolella, lukuun ottamatta satunnaisia retkiä isommalla porukalla. Miehiä näissä kahdessa asumispalveluyksikössä työskenteli kokopäivätoimisesti yksi ja ajoittain toisessa yksikössä oli pari miespuolista sijaista. Toiminta asumisyksikön miespuolisilla työntekijäresursseilla ei olisi ollut mahdollista, joten ulkopuolinen mies toiminnan vetäjäksi oli ainoa vaihtoehto.

Eteva-kuntayhtymän työtoimintakeskuksessa oli huomioitu miesten erityispiirteet. Siellä oli toiminut vuodesta 2007 alkaen miestenkerho nimeltään Äijäryhmä. Ryhmään oli osallistunut noin 5- 7 työtoimintakeskuksen miesasiakasta. Ryhmää ohjasi työtoimintakeskuksen miesohjaaja. Äijäryhmän toiminta oli koostunut uinnista, biljardinpeluusta, kuntosalilla käynnistä, salibandysta ja saunomisesta. Työtoimintakeskuksen ohjaaja ja

Äijäryhmän puuhamies Timo Keränen totesi toiminnan olevan erittäin tärkeää asiakkaille. Hän toi esiin asiakkaiden tarvitsevan ohjattua toimintaa, koska yksin lähteminen oli hankalaa. Toiminta oli tarjonnut ryhmäläisille mahdollisuuden elämyksiin, onnistumisen kokemuksiin ja niiden jakamiseen toisten ryhmäläisten kanssa. Keräsen mukaan osallistujien itsetunnon kasvua oli voinut havaita. Aktiviteetit olivat edistäneet ryhmäläisten fyysisen kunnon parantumista ja terveyden edistymistä. (Timo Keränen, henkilökohtainen tiedonanto 19.2.2012)

4.2 Uudenmaan vammaispalvelusäätiö

Uudenmaan vammaispalvelusäätiön tavoitteena on edistää vammaisten, erityisesti autististen ja kehitysvammaisten henkilöiden asumis- ja toimintapalveluja, parantaa kohdeyhmän työllistymismahdollisuuksia ja järjestää sosiaalipalveluja. Uudenmaan vammaispalvelusäätiö tarjoaa asumispalveluja, työ- ja päivätoimintapalveluja, työllistymis- ja kuntoutumispalveluja sekä loma- ja leiritointia. Se tarjoaa myös koulutus, konsultaatio ja asiantuntijapalveluja mm. autismin kirjosta, autismi kuntoutusmenetelmästä sekä Prader Willin oireyhtymästä. Säätiö rakentaa tai hankkii asuntoja tai muita toimitiloja, huolehtii niiden kunnossapidosta tai muusta ylläpidosta ja luovuttaa niitä vuokramenettelyllä käyttötarkoitukseensa. (Uudenmaan vammaispalvelusäätiö).

Yksi ryhmämme miehistä asui v. 2011 Uudenmaan vammaispalvelusäätiön asumispalveluyksikkö Järvelässä. Hän muutti Harjulasta Järvelään vuoden alussa. Järvelä on Lohjalla toimiva kehitysvammaisten henkilöiden palvelukoti, joka on aloittanut toimintansa 2006. Siihen kuuluu kaksi yhdeksänpaikkaista ryhmäkotia ja kaksi tilapäiseen asumiseen tarkoitettua asuntoa. Järvelässä on myös erillisasuntoja viidelle henkilölle. Ryhmäkotien asukkailla on omat yhden hengen huoneet ja heillä on käytössään omat kylpyhuoneet. Keittiö, ruokailu ja oleskelutilat ovat yhteiskäytössä. Järvelän toiminnan tavoitteena on tukea asukkaan mielekästä ja omatoimista asumista ja huolehtia hänen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnistaan. Tavoitteisiin pyritään harjoittelemalla päivittäisiä toimintoja kuten ruoanlaittoa, kodinhoitoa, asiointia, henkilökohtaista hygieniaa, vapaa-aikaan ja harrastamiseen liittyviä asioita, ohjaajan tukemana. Jokainen asukas voi omien kykyjensä mukaan osallistua kodinhoidollisiin tehtäviin. (Uudenmaan vammaispalvelusäätiö.)

4.3 Lohjan kaupungin kehitysvamma- ja vammaispalvelut

Lohjan perusturvakeskus palvelee kehitysvammahuollon ja vammaispalveluasioissa Lohjan sosiaali- ja terveydenhuoltoalue Lost:n kuntia joita ovat Lohja, Siuntio, Inkoo ja Karjalohja. Vammaispalveluiden tavoitteena on mahdollistaa vammaisille kuntalaisille hyvä, mielekäs ja mahdollisimman tasa- arvoinen elämä muihin kuntalaisiin nähden. (Lohjan kaupunki- Vammaispalvelut).

4.3.1 Kehitysvammaisten tukihenkilötoiminta

Kaupungin kehitysvammapalvelut vastaavat kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnasta. Kehitysvammaisten tukihenkilötoiminta on kunnan vapaaehtoisen palvelutuotannon piiriin perustuvaa toimintaa. Toiminta on tukihenkilön ja tuettavan välistä kanssakäymistä ja yhdessäoloa. Tukihenkilö suunnittelee yhdessä tuettavansa kanssa tapaamisista ja niiden sisällöstä. Hänen tehtävänä on opastaa tuettavaansa selviytymään arkipäivän tilanteissa, tarjota hänelle virikkeitä ja tukea häntä harrastuksissa. Tukihenkilötoiminta ei ole tuettavan perushoidosta huolehtimista. Toiminnassa korostuu salassapitovelvollisuus sosiaalihuoltolain 57§:n mukaisesti. Kaupunki nimeää tukihenkilölle ja tuettavalle yhdyshenkilön, joka merkitään tehtyyn toimeksiantosopimukseen. (Lohjan kaupunki- Kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnan yleisohje.) Yhdyshenkilö on kaupungin kehitysvammapalveluissa työskentelevä henkilö.

Kaupunki järjestää tukihenkilöille asiaan kuuluvaa tarpeellista koulutusta, niin yhteistyösuhteen alkaessa kuin sen aikanakin. Kaupunki vastaa koulutuksesta ja ohjauksesta aiheutuvista kuluista. Tukihenkilö saa toiminnasta palkkion, joka on 8,50 euroa tunnilta. Hänelle myös maksetaan kohtuulliset kustannukset toiminnasta aiheutuneista kuluista, kuten matkoista ja pääsylipuista. (Lohjan kaupunki- Kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnan yleisohje.) Lohjalla toimii n. 50 kehitysvammaisten tukihenkilöä, joista noin 10 on miehiä. (Henkilökohtainen tiedonanto, avohuollon ohjaaja Anne Saaristo 12.12.2011).

5 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TARKOITUS

Opinnäytetyömme oli kehittämishanke. Sen tarkoituksena oli kehittää asumispalveluyksiköissä asuvien kolmen kehitysvammaisen miehen vapaa-ajan toimintaa. Idea kehittämishankkeen toiminnalle lähti silloiselta Eteva-kuntayhtymän asumispalvelujen esimieheltä syksyllä 2010. Hän näki tärkeäksi sen, että kehitysvammaisten miesten vapaa-ajan toiminta toteutuisi miespuolisen työntekijän toimesta. Kohderyhmän miehet työskentelivät ja asuivat enimmäkseen naisvaltaisessa elinympäristössä, työtoimintakeskuksen ja asumispalvelujen piirissä. Työtoimintakeskuksessa työskenteli kehittämishankkeemme aikana muutama miespuolinen työntekijä, mutta asumispalvelujen puolella miehet olivat vähissä. Asiakkaina edellä mainituissa palveluyksiköissä miehiä oli lähes puolet, mutta tässä opinnäytetyössä keskistymme enemmän asiakkaiden ja työntekijöiden väliseen sukupuolijakaumaan. Opinnäytetyön työnjaosta sovimme siten, että Marko Haimilahti keskittyy pääsääntöisesti sen toiminnalliseen puoleen ja Niko Jämsä enemmän opinnäytetyön teoreettiseen puoleen. Tällaiseen työnjakoon päädyttiin asuinpaikkakuntien vuoksi.

Opinnäytetyön tutkimusluvan haimme Eteva-kuntayhtymän tutkimustoimikunnalta. Hankkeeseen osallistuneilta miehiltä pyydettiin kirjallinen suostumus haastatella ja havainnoida heitä tutkimuksessa sekä kuvata heitä heille tehtävän muistotallenteen vuoksi. Kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen näytettiin kummankin asumispalveluyksikön työntekijöille. Kaksi miehistä allekirjoitti sen itse. Yksi miehistä antoi suullisen suostumuksen ja hänen puolestaan sen allekirjoitti asumispalveluyksikön edustaja, koska mies ei itse osannut kirjoittaa. Valokuvia otettiin yhteisiltä reissuiltamme. Ne tallennettiin cd-levylle ja kullekin miehelle annettiin levy muistoksi yhteisistä hetkistämme.

Opinnäytetyön painopisteet olivat kehitysvammaisten miesten integraatiossa ympäröivään yhteiskuntaan, heidän vapaa-ajan toimintansa kehittämisessä sekä tukihenkilötoiminnan aikaansaamisessa ylläpitämään toimintaa. Keräsimme myös tietoa edellä mainittujen asumispalveluyksikköjen henkilökunnalta, miten he olivat kokeneet toiminnan. Kohderyhmämme miesten kokemuksia toiminnasta selvitimme haastatteluin sekä havainnoiden. Tutkimuskysymyksemme olivat: miten asumispalvelun työntekijät kokevat

toiminnan? minkälaisia vaikutuksia sillä on heidän työyksikössään ja -tehtävässään? kuinka saada kaupungin kehitysvammaisten tukihenkilötoimintaan lisää tukihenkilöitä? kuinka kohderyhmämme miehet kokevat toiminnan? Olimme kiinnostuneita myös siitä, madaltaako tämänkaltainen toiminta miesten kynnystä lähteä viettämään vapaa-aikaa asumispalveluyksikön ulkopuolelle sekä siitä, miten he kokevat miesryhmätoiminnan, muuten niin naisvaltaisessa elinympäristössä.

6 TUTKIMUS MENETELMÄT

Tutkimuksemme ollessa kehittämishanke hyödynsimme useampaa eri tutkimusmenetelmää. Pääpaino työssämme kuitenkin oli enemmänkin luoda toimivia käytännön ratkaisuja, kuin tutkia ja analysoida tieteellisesti eksaktia tietoa. Hyödynsimme kehittämishankkeessamme toimintatutkimuksen, osallistuvan havainnoinnin sekä ryhmähaastattelun elementtejä.

6.1 Menetelmänä toimintatutkimus

Opinnäytetyömme sisälsi toimintatutkimuksellisia elementtejä. Toimintatutkimuksessa yhdistyy toiminnallisuus ja tutkimus. Opinnäytetyössämme nämä yhdistettiin ohjaamalla miesryhmän vapaa-ajan toimintaa, etsimällä kaupungin kehitysvamma palveluille lisää tukihenkilöitä, selvittämällä sekä kohderyhmän miesten, että asumispalveluyksiköiden työntekijöiden kokemuksia toiminnasta. Toimintatutkimuksella pyritään saamaan selvyys johonkin käytännön toiminnassa esiintyvään ongelmaan sekä kehittämään käytäntöä paremmaksi. (Metsämuuronen 2008, 29). Toimintatutkimus ei ole vain yksittäinen menetelmä, vaan se on enemmänkin joukko menetelmiä, joilla pyritään lähestymään ilmiötä ja saamaan tietoa siitä. Käytettävät menetelmät ovat sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia. (Kananen 2009, 11.) Toimintatutkimus luetaan kuuluvaksi kvalitatiivisiin tutkimuksiin.

Yhteistyöllä on keskeinen rooli toimintatutkimuksessa. Yhteistyön edellytyksenä on yhteinen tavoite eri toimijoiden kesken. Toimintatutkimukseen tavoite kuuluu oleellisena osana. Sillä tähdätään muutokseen, joka on pysyvä. Toimintatutkimus on toimijalähtöistä toimintaa, eikä vain ulkoapäin annettuja ohjeita, käskyjä tai kehittämistoimintaa. Opinnäytetyössämme pyrimme tekemään yhteistyötä kohderyhmän epävirallisen ja virallisen verkoston kanssa. Yhteistyön tavoitteena oli saada aikaan toimivia tukihenkilöresursseja mahdollistamaan vapaa-ajantoiminnan jatkuminen. Syklisyys on toimintatutkimuksen prosessissa oleellista. Syklit seuraavat toisiaan, toinen sykli alkaa siitä, mihin edellinen sykli jäi. Syklit koostuvat suunnittelusta, toimeenpanosta, havainnoinnista ja reflektoinnista. Toimintatutkimus etenee vaiheittain. Toimintatutkimuksen vaiheita

ovat: nykytilan kartoitus, ongelmatilanteen analyysi, parannusehdotus, kokeilu, arviointi ja seuranta. (Kananen 2009, 9- 10, 28).

6.2 Osallistuva havainnointi

Käytimme kehittämishankkeessamme myös osallistuvaa havainnointia. Sen etuna on, että sillä voi saada välitöntä ja suoraa tietoa organisaatioiden, ryhmien sekä yksilöiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnoinnin avulla voidaan päästä tutkittavan kohteen luonnollisiin ympäristöihin. Havainnointi on todettu toimivaksi menetelmäksi esimerkiksi vuorovaikutuksen tutkimuksessa. Se soveltuu myös käytettäväksi silloin, kun tutkittavilla on vaikka kielellisiä vaikeuksia tai kun heiltä halutaan tietoa, josta he eivät halua kertoa tutkijalle suoraan. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 213).

Kehittämishankkeessamme oli tullut esiin, että miesten viestit vaikuttavat olevan ajoittain ristiriidassa toiminnassa nousseiden havaintojen kanssa. Kehitysvammaisten ihmisten voi olla vaikeaa nimetä tunteitaan ja sisäistä maailmaansa, tästä syystä he voivat antaa toisille tunteistaan väärää informaatiota. He voivat sanoa esim. olevansa vihaisia, jos ovat peloissaan. Heidän ajattelunsa konkreettisuus ja rajoittunut kommunikointi asettavat haasteita yhteisessä vuorovaikutuksessa. (Aaltonen & Arvio 2011, 144.) Usein myös mielipide tai vastaus johonkin kysymykseen saattaa muuttua myös toisten osallisten mielipiteiden myötä. Osallistuminen havainnoinnin apuvälineenä tuo aineiston keräämiseen myös muut aistit, kuin vain kuulon ja näön. Se mahdollistaa myös tunteiden hyödyntämisen joidenkin ilmiöiden ja asioiden tarkastelussa. (Aaltola & Valli 2007, 155).

6.3 Ryhmähaastattelu

Ryhmähaastattelu on menetelmä, jolla voidaan säästää aikaa ja vaivaa. Sitä hyödyntämällä voidaan haastatella useampaa henkilöä samalla kertaa. Ryhmähaastattelussa tulee huomioida vahvojen ja dominoivien persoonallisuuksien vaikutus muihin haastateltaviin ja tilanteeseen. Ryhmähaastattelu tuottaa erilaista tietoa verrattuna yksilöhaastatteluun, tilanteeseen tulevat myös mukaan ryhmätilanteen vaikutukset. (Kananen 2009, 65.) Yksilö- ja ryhmähaastatteluja ei voida sellaisenaan verrata kumpi on ”parempi” menetel-

mä. Aineiston paremmuus riippuu niistä kysymyksistä, joihin aineiston tulkitsemisella yritetään saada vastauksia (Alasuutari 1999, 153.)

Ryhmähaastattelua voidaan pitää keskusteluna, jonka tavoite on melko vapaamuotoinen. Usein osallistujat vastailevat spontaanisti, tekevät huomioita ja tuottavat monipuolista aineistoa tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelussa haastattelija puhuu useille haastateltaville yhtä aikaa ja väillä suuntaa kysymyksiä myös ryhmän yksittäisille jäsenille. Menetelmä sopii hyvin pienoiskulttuurien merkitysrakenteiden tutkimiseen tai tietojen hankkimiseen haastateltavien sosiaalisesta ympäristöstä (Hirsjärvi & Hurme 2010, 61.)

Menetelmänä ryhmähaastattelua on kritisoitu siitä syystä, että on ajateltu haastateltavien jättävän kertomatta haastattelutilanteessa omia henkilökohtaisia mielipiteitään. Haastateltavat pyrkivät muodostamaan yhteisen ryhmän mielipiteen, johon ryhmän valta-asetat vaikuttavat suuresti (Alasuutari 1999, 153).

7 AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI

Aineiston keruussa ja analysoinnissa käytimme osallistuvaa havainnointia sekä ryhmähaastattelua. Molemmat mallit tukivat toisiaan toimintatutkimuksen hengen mukaisesti.

7.1 Osallistuva havainnointi

Osallistuvan havainnoinnin käyttö oli mielestämme luontevaa, koska kehittämishankkeen ensimmäisen osan aikainen toiminta jatkui saman opinnäytetyön tekijän toimesta kuin syksyllä 2010. Miehiin oli solmittu jo läheinen suhde ja ryhmään pääseminen havainnoijana oli mahdollista. Miehillä kerrottiin toiminnan alussa, että heitä havainnoidaan ja haastatellaan. Tarvittavat luvat tähän pyydettiin Eteva-kuntayhtymältä ja Uudenmaan vammaispalvelusäätiöltä. Kirjassa ikkunoita tutkimusmetodeihin – metodin valinta ja aineistonkeruu (Juhani & Aaltola & Raine & Valli 2007, 153) pohtivat tutkijan persoonan osuutta havainnointiin. He tähdensivät, että aineiston keräämisen onnistumisen eräs edellytys havainnointiin ja osallistumiseen perustuvassa tutkimuksessa on tutkijan persoona ja siihen liittyvät erilaiset tekijät. Tutkijan ei ole suotavaa, muuten kuin erityistapauksissa ja – tilanteissa, pyrkiä muuttamaan henkilöään tutkittavien suuntaan. Mielestämme parhaiten toimimme omasta persoonastamme käsin. Koimme kahden kuukauden mittaisen harjoittelun toimineen hyvänä luottamuksen ja vuorovaikutuksen rakentajana. Se edisti mahdollisuutta toimia havainnoijana ja ryhmän toimintaan osallistujana omista persoonistamme käsin.

7.2 Ryhmähaastattelu

Asukkaita haastateltiin ryhmähaastatteluna syksyllä 2010. Ryhmähaastatteluun päädyimme, koska yksilöhaastattelu olisi voinut olla haastateltaville liian jännittävä ja haasteellinen kokemus. Tuttu ja turvallinen ympäristö, tutut saman asumisyksikön asukkaat juttelemassa rennossa ilmapiirissä, nähtiin parhaaksi ratkaisuksi. Ryhmähaastattelulla myös säästettiin aikaa ja vaivaa, haastattelut saatiin tehtyä yhdellä kertaa. Pyrimme saamaan tilanteesta mahdollisimman luontevan ja rennon. Nautimme mehua ja juttelimme miesten kanssa vapaamuotoisesti siitä, mitä olimme siihen asti yhteisillä aktiivi-

teetti iltapäivillämme tehneet ja minkälaisia ajatuksia se oli herättänyt. Kukaan heistä ei juuri kiinnittänyt huomiota sanelukoneeseen, joka oli pöydällä. Pyrimme saamaan selville, miten he olivat kokeneet toiminnan? kohdistuiko heidän kiinnostuksensa ei-sosiaaliseen vai sosiaaliseen toimintaan? halusivatko he toiminnan jatkuvan? mitä toiminta voisi olla? Kehitysvammaisia haastateltaessa, haastatteluun tulisi varata riittävästi aikaa ja ympäristön olisi oltava mahdollisimman häiriötön. Kysymysten tulee olla lyhyitä ja vastauksia on hyvä tarkentaa. Haastattelun tulee olla myös jäsenetty ja haastateltavaa on varottava johdattelemasta, koska kehitysvammaisilla voi olla halu miellyttää ympäristöään. (Aaltonen ym. 2011, 144). Miehiä haastateltaessa kysyttiin kunkin mielipiteitä asioista erikseen. Mikäli henkilön vastaus kysymykseen vaikutti olevan esimerkiksi muiden ryhmäläisten miellyttämistä, tehtiin tarkentavia kysymyksiä. Näin saatiin henkilö tuomaan oma mielipiteensä esiin. Ryhmän keskuudessa vallitsi myös jossain määrin dominoiva ja yllyttävä ilmapiiri. Tämä tuli huomioida, jotta kaikki saivat oman äänensä ja mielipiteensä kuuluviin.

8 MIESRYHMÄN TOIMINTAA

Toiminnalliseen ryhmätoimintaan ja tutkimukseen osallistuneiden miesten arkirutiineihin kuuluivat työpäivät työtoimintakeskuksessa ja asumispalveluyksikön vastuutehtävien hoitaminen, tällaisia tehtäviä olivat esimerkiksi oman huoneen siivoaminen, pesutilojen siivous sekä keittiövuoro. Muuten aika kului pääsääntöisesti neljän seinän sisällä televisiota katsellen ja oleillen.

8.1 Toimintaan osallistuneet miehet

Miehet sijoittuivat Eteva-kuntayhtymän asumispalvelujen tasoille 1 ja 2. Tason 1 palvelutuotteen mukaista palvelua saavat asukkaat oli määritelty henkilöiksi, jotka kykenevät selviytymään päivittäisistä arkielämän toiminnoista melko omatoimisesti. Asumismuotona heillä saattoi olla erillinen asunto tai yhteisöasuminen. Palvelutuotteen 1. mukaisessa palvelussa henkilö suoriutui omatoimisesti saamansa ohjauksen tuella itsenäisen asumisen vaatimista asioista. Hän saattoi tarvita kannustusta, tukea ja ohjausta oman elämänsä hallinnassa. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi sosiaalisten suhteiden hoitaminen, ruuan valmistaminen, kotinsa siivoaminen, henkilökohtaisen hygienian hoito, vaatehuolto, terveydenhoito ja asioiden hoito. Palvelutuotteen piiriin kuuluva henkilö liikkui omatoimisesti sekä kotona että kodin ulkopuolella. Tällöin ohjauksen painopiste oli illoissa ja viikonlopuissa. Palvelun käyttäjä saattoi tarvittaessa ottaa öisin puhelinyhteyden sovittuun yötukipisteeseen. (Eteva-kuntayhtymä, asumispalvelut)

Tason 2 palvelutuotteen mukaista palvelua saivat sellaiset henkilöt, jotka kykenivät selviytymään päivittäisistä arkielämän toiminnoista melko omatoimisesti. He olivat usein lievästi kehitysvammaisia ja heillä saattoi olla laaja- alaisia oppimisvaikeuksia tai Asperger- oireyhtymä. Asumismuotona näillä henkilöillä oli erillinen asunto tai yhteisöasuminen. Tämän palvelutuotteen mukaisessa palvelussa henkilö suoriutui omatoimisesti saamansa ohjauksen tuella itsenäisen asumisen vaatimista asioista. Hän tarvitsi lähes aina kannustusta, tukea ja ohjausta oman elämänsä hallintaan, muun muassa sosiaalisten suhteiden hoitamiseen, ruuan valmistamiseen, kotinsa siivoamiseen, henkilökohtaiseen hygieniaan, vaatehuoltoon, terveydenhoitoon ja asioiden hoitoon. Hän liikkui omatoimi-

sesti kotona ja sovitusti kodin ulkopuolella. Tasolla 2 ohjauksen painopiste oli aamuissa ja illoissa. Palvelun käyttäjä saattoi tarvittaessa ottaa öisin puhelinyhteyden sovittuun yötukipisteeseen. (Eteva-kuntayhtymä- asumispalvelut.)

Asukkaat olivat kehittämishankkeen alkaessa aluksi hyvin tarkkailevaisia uuden työntekijän suhteen, seuraten tarkoin ilmeitä, eleitä ja tekemisiä. Marko Haimilahti työskenteli asumispalveluyksikössä täysipäiväisenä työntekijänä, joten tutustuminen puolin ja toisin työajan puitteissa oli mahdollista. Tutustumista ja vuorovaikutusta edistivät keskustelut ja yhteinen tekeminen sekä yhteiset mielenkiinnon kohteet kuten musiikki, laulaminen ja huumori. Aluksi yhteisössä vallitsi osin yhteisöllisyyttä, turvallisuutta sekä luottamusta verottava valta-asetelma. Tähän jouduttiin avoimesti puuttumaan ja tekemällä joitain järjestelyjä tilanteen muuttamiseksi. Näitä järjestelyjä olivat mm. autossa ja ryhmäkodissa istumapaikkojen arpominen ja kierrättäminen ja helpommin oikeuksistaan luopuvien asukkaiden puolustaminen vastuuttoman vallankäytön edessä. Auktoriteettiaseman saaminen yhteisössä kävi aika nopeasti, vaikka ei sitä aina täysin nurkumatta nielty. Pääsääntöisesti kaikki miehet viettivät suurimman osan ajastaan ryhmäkodissa katsellen televisiota tai muuten oleskelemalla sisätiloissa.

Yhden ryhmäläisen oli muita vaikeampaa lähteä esimerkiksi asioimaan kaupungille pankkiin tai kauppakeskukseen. Hän antoi aluksi kieltävän vastauksen myös kaikkiin ehdotuksiin yhteisistä aktiviteeteista ja käyntikohteista. Hänellä oli sisaruksia, mutta hän ei juuri ollut yhteydessä heihin. Perheen ulkopuoliset suhteet olivat muodostuneet hänelle pääsääntöisiksi ihmissuhteiksi. Työtoimintakeskuksen ja ryhmäkodin ulkopuolisia muita ihmissuhteita hänellä ei ollut ja hän viettikin pääsääntöisesti aikaansa ryhmäkodissa. Hän mieluusti auttoi keittiötoimissa, kuten astianpesukoneen täyttämässä ja tyhjentämisessä sekä vei postitettavan postin postilaatikkoon. Työskentely työtoimintakeskuksessa oli hänelle hyvin tärkeää ja hän arvottikin itseään pitkälti työtehtävänsä kautta. Hänen kanssaan aloitimme yhteisen toiminnan ja elämänpiirin laajentamisen vähitellen. Tällä tavoiteltiin asteittaista rohkaistumista lähteä pidemmälle ryhmäkodin välittömästä läheisyydestä asioita hoitamaan. Aluksi hänen kanssaan käytiin kaksin viemässä roskia noin puolen kilometrin päähän olevaan jätteiden lajittelu pisteeseen ja yhdessä lähikaupassa.

Seuraavaksi hänen kanssaan mentiin kaupungille parturiin ja hoitamaan muita tarvittavia asioita. Hänellä oli aiemmin ollut esimerkiksi kauppakeskuksessa asioinnin yhteydessä fyysisiä oireita jännittämisen vuoksi, kuten pidätysvaikeuksia ja asioiden hoito oli ollut haastavaa toistuvien wc:ssä käymisten vuoksi. Oireet pahenivat silloin, kun hän jännitti vieraampaa tilannetta. Hänelle oli hankalaa lähteä ryhmäkodin välittömästä läheisyydestä vieraiden ihmisten pariin, mutta ensimmäiset käynnit sujuivat kuitenkin hyvin ja hänen rohkeutensa kasvoi. Kyseisen henkilön kohdalla oli ilmeistä, että hän arvosti miehiä. Hän toi usein puheissaan esiin jo eläkkeelle jääneen miespuolisen työtoimintakeskuksen työntekijän siteerauksia kulloisissakin tilanteissa. Niin sanottu ”äijähuumori” oli hänelle mieleistä ja hänen vitsailunsa kohdistuikin usein naisiin, väkijuomiin, autoihin sekä dieselmoottoreihin. Uskoimme ohjaajan sukupuolella olevan merkitystä siihen, että hän lähti liikkeelle asioitaan hoitamaan sekä myöhemmin vapaa-ajan toiminnan pariin.

Toinen ryhmäläinen oli tottuneempi ja kyvykkäämpi hoitamaan asioitaan ja viettämään vapaa-aikaansa omatoimisesti ryhmäkodin ja sen välittömän läheisyyden ulkopuolella. Pääsääntöisesti hän kuitenkin vietti aikaansa ryhmäkodissa tv:tä katsellen. Satunnaisesti hän kävi yksin uimassa sekä kulttuuritapahtumissa toisen lähellä sijaitsevan asumisyksikön asukkaana kanssa. Hän oli alusta alkaen innostunut lähtemään muiden ryhmäkodin miesten kanssa eri aktiviteettien pariin ja osallistui myös aktiivisesti pohtimaan eri vaihtoehtoja toiminnalle. Asukas usein valitti väsymystä, erilaisia kiputiloja ja tuntemuksia. Hänen vointinsa määräsi pitkälti sitä, miten aloitteellinen ja aktiivinen hän oli. Sukulaisiinsa hän oli harvakseltaan yhteydessä ja esimerkiksi joululomansa hän vietti usein lähisukulaisensa luona. Ryhmäkodin ja työtoimintakeskuksen ulkopuolisia ihmissuhteita hänellä ei ollut, lukuun ottamatta toisen asumisyksikön asukasta.

Kolmas ryhmäläinen oli hyvin innostunut lähtemään mukaan yhteiseen toimintaan ja osallistui aktiivisesti suunnittelemaan eri vaihtoehtoja. Hän oli liikkunut jonkin verran ryhmäkodin ulkopuolella vapaa-ajallaan kuten asioinut kirjastossa. Hän kävi myös noin kerran kuussa äitinsä ja sisaruksiensa luona toisella paikkakunnalla, jonne kulki julkisilla kulkuneuvoilla. Asukas omasi kohderyhmää ajatellen laajimman sosiaalisen verkoston. Hänen arkipäivänsä sujuivat pääsääntöisesti olemalla ryhmäkodissa sekä tv:n katselun merkeissä. Aiemmin hän oli ajoittain käynyt uimahallissa ja keilaamassa, myös va-

lokuvaaminen ja musiikki olivat hänelle mieleisiä. Usein työvuoroissa lauloimmekin hänen kanssaan karaokea. Kävelyretkille hän lähti mielellään ohjaajan kanssa.

8.2 Yhdessä oloa ja tekemistä

Haimilahden työskennellessä työharjoittelunsa ajan Eteva-kuntayhtymällä hän toimi pääsääntöisesti asumisyksikön ohjaajan tehtävissä. Kerran viikossa oli mahdollista keskittyä miesten vapaa-ajan toimintaan asumisyksikön ulkopuolella. Yhdessä käytiin jääkiekko-ottelussa, keilaamassa, kuntosalilla, ulkoilemassa, erilaisissa tapahtumissa sekä joskus myös oluella. Tapaamisia suunniteltiin yhdessä ja näin he saivat vaikuttaa yhteiseen toimintaan. Teimme myös harrastuskalenterin, johon liitettiin kyseistä toimintaa ilmentävä kuva. Yksi miehistä ei osannut lukea, joten kuvallinen toimintakalenteri auttoi häntä pysymään tietoisena tapaamiskertojen sisällöstä. Ratkaisevaa toimintojen valinnassa oli se, että ne tapahtuivat valtaväestön harrastus- ja kokoontumispaikoissa.

Kuten aiemmin jo mainittiin, haasteellista miesten talon ulkopuolisten harrastusten näkökulmasta oli se, että asumisyksiköiden työntekijäresurssit eivät mahdollistaneet miesten saattamista vapaa-ajan vieton pariin yksiköiden ulkopuolelle. Asumispalveluyksiköissä tehtiin ajoittain retkiä ja kannustettiin asukkaita harrastamaan sekä viettämään vapaa-aikaa asumispalveluyksiköiden ulkopuolella. Työntekijöiden työajan puitteissa asukkaiden innostaminen ja saattaminen aktiviteettien pariin ei kuitenkaan ollut mahdollista. Miesasukkaiden kohdalla miespuolisten työntekijöiden puuttuminen koettiin heikkoudeksi heille tarjottavissa palveluissa.

Keväällä 2011 sovimme Eteva-kuntayhtymän asumispalvelujen esimiehen, kohderyhmän miesten sekä asumispalveluyksiköiden työntekijöiden kanssa jatkavamme syksyllä 2010 alkanutta vapaa-ajan toimintaa miesten kanssa kaksi tuntia viikossa. Tällä tavoin asumisyksiköiden ulkopuolinen toiminta voisi jatkua ja samalla vapautuisi työntekijäresursseja muuhun asumisyksikköjen työhön. Tiesimme myös, että kaupungin kehitysvammapalvelut kaipaavat tukihenkilöitä hallinnoimansa kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnan pariin. Erityisesti miespuolisista tukihenkilöistä oli pulaa. Sovimme kaupungin kehitysvammapalvelujen kanssa, että alamme mainostaa heidän toimintaansa hyödyntäen sähköpostia. Päätimme tehdä heidän laatimastaan tukihenkilötoiminnan

ohjeesta powerpoint-esityksen, jota laitamme sähköpostien liitteenä paikallisiin yhdistyksiin, oppilaitoksiin, urheiluseuroihin sekä seurakuntaan. Teimme myös mainoksia, joita oli tarkoitus laittaa oppilaitosten ilmoitustauluille. Toiminnan ohessa myös kerroimme tukihenkilötoiminnasta niin työssä kuin vapaa-aikanammekin.

Vapaa-ajan toiminta saman kohderyhmän kanssa aloitettiin keväällä 2011 kokoontuen kaksi tuntia viikossa. Toiminta koostui ulkoilusta, uimisesta, patikoinnista, retkistä laavuille, Hangon retkestä, onkimisesta, keilaamisesta, kesäisistä retkistä rannalle ja jääteillä käynneistä, pubissa ja elokuvissa käymisestä, grillaamisista, saunomisesta ja avantoinnista sekä ratsastuksesta. Ratsastukseen saimme toiminta-avustusta Etelä-Lohjan Lions clubilta.

8.3 Miesten kommentit toiminnasta

Miehiä haastateltiin ryhmähaastatteluna syksyllä 2010. Haastattelu tehtiin toiminnan ensimmäisen osan oltua jo loppupuolella. Haastattelemalla haluttiin selvittää ryhmäläisten kokemuksia ja mielipiteitä toiminnasta ja toteutuneista aktiviteeteista. Kysyimme heiltä: miltä toiminta oli heistä tuntunut? halusivatko he jatkaa yhteistä toimintaa kerran viikossa? miten he olivat kokeneet yhteiset reissut? halusivatko he mieluummin olla porukassa vai yksin? mitä toiveita heillä oli toiminnan suhteen? mitä he halusivat talvella harrastaa? oliko sillä mitään merkitystä, oliko kyseessä mies vai nainen, kenen kanssa he lähtivät aktiviteettien pariin? olivatko he olleet tekemisissä muiden ryhmäkotien asukkaiden kanssa? ja halusivatko he olla enemmän yhteydessä heihin?

Kaikki miehistä vastasivat kysymykseen toiminnan mielekkyydestä, että toiminta on tuntunut hyvältä. Yksi heistä kiteytti tuntemuksensa toiminnasta:

hyvältä on tuntunu, ei laiskota ja väsyä enää niin paljon

Kaikki myös halusivat toiminnan jatkuvan viikoittain. Haastattelun myötä selvisi myös, että kaksi miehistä haluaa harrastaa mieluummin ryhmässä kuin yksinään. Yksi miehistä sanoi mieluummin harrastavansa yksinään, vaikka toiminnan puitteissa hän silminnähden nautti ryhmässä olemisesta ja yhdessä tekemisestä. Hänelle asumisyksikön ulko-

puolelle lähteminen jopa työntekijän kanssa vaateostoksille kaupungille oli haastavaa, koska hän jännitti kaupungilla ihmispaljouden keskellä olemista.

Kaiken kaikkiaan yhteiset aktiviteetit ja reissut eri kohteisiin koettiin mukaviksi ja toivottaviksi. Kaksi miehistä nimesivät mukavimmaksi aktiviteetiksi jääkiekko-ottelussa käymisen ja toiselle miehistä se olikin ensimmäinen kerta jääkiekko-ottelussa. Ensimmäistä kertaa jääkiekko-ottelussa ollut ja siitä pitänyt mies oli juuri hän, joka jännitti eniten ihmispaljouden keskellä. Hän selviytyi hyvin lähes 7000 muun katsojan keskellä. Sama mies toivoi myös, että lähtisimme katsomaan nyrkkeilyottelua Helsinkiin. Haastattelussa yksi miehistä sanoi liikunnallisten aktiviteettien olleen toiminnassa parasta.

Kysyttäessä ohjaajan sukupuolen merkityksestä miehet vastasivat, että sillä ei ole merkitystä onko ohjaaja mies tai nainen. Yhdessä olon ja yhteisen ajanvieton myötä nousi kuitenkin esiin, että ”äijä huumori” oli miehille mieleistä. Vitsailu ja puheen aiheet sivusivatkin usein naisia, väkijuomia ja autoja. Yhdelle miehistä oli erittäin tärkeää se, että hän oli ”metallimies”. Hän työskenteli työtoimintakeskuksen metallipuolella ja arvotti itseään pitkälti tämän tehtävänsä kautta. Työtoimintakeskuksessa oli ollut hänelle tärkeitä miespuolisia työntekijöitä joiden sanomisia hän usein siteerasi, ja joita hän muisteli.

Haastattelussa nousi esiin myös miesten kiinnostus kulttuuria kohtaan. Kaksi miehistä toivoi, että menisimme elokuvaan, konserttiin tai johonkin näyttelyyn. Kaikki miehistä katsoi vapaa- ajallaan televisiota, mieluista katsottavaa olivat Salatut elämät ja urheilu kuten formulakisat ja mäkihyppy. Haastattelu tehtiin talvella ja vastaukseksi kysymykseen siitä mitä he haluaisivat tehdä talvella, saatiin pulkkamäkeen meno ja hiihtäminen.

9 YHTEISTYÖTÄ JA TUKIHENKILÖIDEN ETSIMISTÄ

Keväällä 2011 aloimme mainostaa kaupungin kehitysvamma palvelujen ylläpitämää kehitysvammaisten tukihenkilötoimintaa eri toimijoille. Laadimme sähköpostin, jossa kerroimme kaupungin kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnasta. Laitoimme tukihenkilötoiminnasta sähköpostia lohjalaisille urheiluseuroille sekä erityisoppilaitos Jalavan koulun rehtorille. Kävimme myös laittamassa Länsi-Uudenmaan ammattikoulutus kuntayhtymän aikuisopiston ilmoitustaululle mainoksen toiminnasta. Tarkoituksenamme oli saada tukihenkilötoiminta suuremman yleisön tietoisuuteen ja siten myös lisää tukihenkilöitä toiminnan pariin. Toiminnan mainostaminen tuotti siinä määrin tulosta, että Lions club Virkkala lähestyi syksyllä 2011 Lohjan kaupungin kehitysvamma palvelujen ohjaajaa Anne Saaristoa sähköpostilla saatuaan tietoa tukihenkilötoiminnasta. He toivoivat saavansa lisää tietoa tästä toiminnasta. Yhdessä kaupungin kehitysvamma palveluiden kanssa päätimme ehdottaa Lions club Virkkalalle, että rahan sijasta he voisivat järjestää meille tapahtumatilat. Voisimme järjestää kehitysvammaisille viihdykettä ja samalla yrittäisimme rekrytoida tukihenkilöitä mukaan toimintaan. Pohdimme myös mahdollisuutta tehdä tukihenkilöaiheesta lehtijuttu.

Olimme marraskuussa 2011 Lions clubin kokoontumisessa kertomassa kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnasta. Lions clubin jäsenet esittivät kysymyksiä, joihin vastasimme parhaan kykymme mukaan. Lions clubin jäsenet nostivat aiheissaan esiin myös viimeaikaiset lehtijutut lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä ja toivat esiin, että pitivät aikuisen miehen ryhtymistä lapselle tukihenkilöksi sivullisen silmin epäilyttävänä. Molemmilla opinnäytetyöntekijöillä oli kokemusta lastensuojelutyöstä, kävimmekin keskustelua miehistä lasten kasvun tukijoina.

Yritimme parhaamme mukaan saada Lions clubin jäseniä mukaan antamaan aikaansa tukihenkilötoiminnalle, mutta kukaan ei ainakaan tuolloin ilmoittautunut. Sen sijaan Lions clubin presidentti ehdotti, että voisimme anoa heiltä rahaa jonkin aktiviteetin järjestämiseen. Päätimme alustavasti, että järjestäisimme toimintaan osallistuneille miehille ratsastusta. Aiemmin pohtimamme tapahtuman järjestämisen mahdollisuus hylättiin, rahallisen tuen pienuuden vuoksi. Sovimme selvittävämmä, onko mahdollista tehdä lehtijuttu ratsastusiltapäivästä, miesten vapaa-ajan toiminnasta sekä tukihenkilötoimin-

nasta. Päätimme kysyä kohderyhmämme miesten mielipidettä asiasta ja kehitysvamma- palvelujen ohjaaja lupasi kysyä toimittajaa Länsi-Uusimaa lehdestä. Aloimme selvittää myös ratsastustunnin hintaa ja mahdollista sopivaa ajankohtaa sille.

Kohderyhmämme miehet halusivat lähteä ratsastamaan ja sovimmekin kaikkien osapuo- lien kanssa ratsastuksesta 12.1.12. Kehitysvammapalvelujen ohjaaja oli myös saanut yhteyden toimittajaan, joka lupautui paikalle tekemään lehtijuttua. Ratsastustallilla oli- vat paikalla ryhmäläiset, kehitysvammapalvelujen avohuollon ohjaaja ja sosiaali-ohjaaja, Lions club Virkkalan presidentti, toimittaja Länsi-Uusimaa lehdestä sekä opiskelija Marko Haimilahti. Lehtijuttu ilmestyi 16.1.2012. Lehtijutun myötä julkisuutta saivat kaupungin kehitysvammapalvelut, opinnäytetyömme, Etelä-Lohjan Lions club ja muka- na ollut ratsastusterapeutti. Tarkoituksenamme oli jutun myötä saada mainostettua tuki- henkilötoimintaa ja mahdollisesti saada uusia tukihenkilöitä kehitysvammaisille. Lehti- juttua varten selvitimme tarvittavat lupa-asiat Eteva-kuntayhtymältä ja Uudenmaan vammaispalvelusäätiöltä. Lehtijutun myötä kolme tukihenkilökandidaattia, kaksi miestä ja yksi nainen, ottivat yhteyttä kehitysvammapalveluihin.

9.1 Työntekijöiden kommentit toiminnasta

Eteva-kuntayhtymän asumispalvelujen esimies, asumispalveluyksikön ohjaaja sekä Uu- denmaan vammaispalvelusäätiön asumispalveluyksikkö Järvelän työntekijät kertoivat mielipiteitään kehittämishankkeestamme. Työntekijät vastasivat sähköpostikyselyyn.

Eteva-kuntayhtymän työntekijä, Marko Haimilahden työharjoitteluohjaaja Sari Mietti- nen mainitsee syksyn 2010 kehittämishankkeesta:

Kehittämishanke on tehnyt asuntolan miehille hyvää, koska syksyn ajan henkilökunnan muutosten /sairaslomien vuoksi asukkaiden hyvinvointi ja yleinen mieliala olisi ollut huonompi ilman tätä hanketta. Häiriökäyttäy- tymistä ja masentuneisuutta olisi voinut esiintyä enemmän, hankkeen myötä asukkaiden mieliala pysyi korkealla ja yleinen mieliala oli positiivi- sempi. Asukkaiden aktivoiminen ja omatoimisuuden lisääminen on haas- teellista myös työntekijöille. Taipumusta passiiviseen olemiseen on vah- vasti läsnä asukkaissa ja he tarvitsevat ohjaajalta vahvaa tukemista ja sel- keätä päivästruktuuria toiminnan ylläpitämiseksi. Tämä toteutui hyvin hankkeessa, koska asukkaat lähtivät mielellään mukaan erilaisiin tapahtu- miin ja kertoivat mielellään reissuistaan. Vetäjä pystyi saamaan asukkaat

hyvin mukaan. Hankkeen myötä olisi hyvä siitä saada pysyvä hyvä käytäntö asuntolan toimintaympäristöön ja siitä voisi tehdä jonkinlaisen yhteenedon asuntolan ohjaajille, jota he voisivat hyödyntää omassa toiminnassaan (henkilökohtainen tiedonanto 20.12.2010.)

Keväällä 2012 teimme uuden kyselyn koskien kehittämishankettamme molempien asumispalveluyksikköjen työntekijöille. Pyrimme selvittämään työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia toiminnasta sekä heidän, että asiakkaiden näkökulmasta.

Ensimmäisen kysymyksen oli tarkoitus selvittää, miten työntekijät olivat kokeneet kehittämishankkeen toiminnan? miten toiminta oli heidän mielestään vaikuttanut asukkaisiin tai työntekijöiden työhön?

Uudenmaan vammaispalvelusäätiön asumispalveluyksikkö Järvelän työntekijät vastasivat ryhmänä. Sähköposti lähetettiin Järvelän yleiseen sähköpostiosoitteeseen. Heidän kokemuksensa asukkaille järjestetystä ryhmätoiminnasta olivat myönteisiä niin asukkaiden kuin työntekijöidenkin kannalta.

Olemme ottaneet hankkeen ilolla vastaan, viikoittaisia tapaamisia on odotettu innokkaasti yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakas on selvästi rohkaistunut hankkeen tapaamisten myötä ja tapaamisten säännöllisyys on rytmittänyt arkea positiivisella tavalla. Ohjelma on ollut mielenkiintoista ja vaihtelevaa, ja se on luonut mahdollisuuden uusille kokemuksille ja elämyksille, jotka ovat tehneet lähtemättömän vaikutuksen ja joista on puhuttu paljon myös tapaamisten jälkeen.

Myös asumispalveluyksikkö Harjulasta saatu palaute oli myönteistä. Erityisesti ulkopuolisen järjestämän vapaa-ajan toiminnan koettiin helpottavan työntekijöiden työaakaa. Asumispalvelun asiakkaiden oma-aloitteisuus oli työntekijän mielestä lisääntynyt.

Kehittämishankkeen ja-toiminnan olen kokenut hyväksi, positiiviseksi asiaksi. Ohjaajien lukumäärä (1 ohjaaja työvuorossa/ 5 asiakasta kohti) ja ohjaajien työaika, työmäärään nähden ei ole riittävästä asiakkaiden kanssa tehtäviin ryhmäkodin ulkopuolisiin tapahtumiin ja harrastuksiin. Asiakkaiden puolesta elämänpiiri on laajentunut ja oma-aloitteisuus harrastusten suhteen on selvästi lisääntynyt.

Toisen kysymyksen tarkoituksena oli selvittää millä tavoin työyhteisön ulkopuolinen toimija oli vaikuttanut asumispalveluyksikön työhön. Yksiköissä koettiin, että kun asia-

kas voi hyvin se piristää myös työntekijää. Toisaalta työntekijälle jää enemmän aikaa olla yksilöllisemmin muiden asukkaiden kanssa.

Ulkopuolinen tukihenkilö tuo vaihtelua ja virkistystä asiakkaan arkeen, mikä osaltaan piristää ohjaajienkin päivittäistä työtä.

Yksilölliseen ohjaukseen on jäänyt enemmän aikaa toisille asiakkaille niin iltoina, kun tukihenkilö on ollut ryhmäkodin asiakkaiden osan kanssa toiminnassa.

Ajatuksia erityisesti miehille suunnatun toiminnan tärkeydestä kysyttiin kolmannessa kysymyksessä. Yhteinen kokemus molemmissa asumispalveluyksiköissä oli, että erityisesti miehille suunnattuun toimintaan on tarvetta ja sitä pidettiin tärkeänä. Miestyöntekijä tuo miesasiakkaille miehen mallia ja miesnäkökulmaa muuten niin naisvaltaisella alalla.

Erityisesti miehille suunnattu toiminta on virkistävää ja tervetullutta, koska sellaista ei juuri ole ollut tarjolla ja kysyntää selvästi on. Miehen mallia ja seuraa miehet kaipaavat, ja kun miespuolisista tukihenkilöistäkin on puola valmiiksi jo naisvaltaisella alalla, on tällaiselle toiminnalle selvä tilaus, se osuu oikeaan kohteeseen ja tulee todella tarpeeseen.

Olen erittäin tyytyväinen siihen, että miesasiakkaat ovat olleet miestukihenkilön kanssa toiminnassa. Esim. ”miesmallin ja miesnäkökulman tuojana”, kun pääasiassa naiset toimivat tällä alalla ainakin asuntoloissa ohjaajina.

Viimeisenä kysymyksenä asumispalveluyksiköiltä kysyttiin mitä parannettavaa ja kehitettävää miehille suunnatussa toiminnassa olisi. Tärkeänä pidettiin löytää keinoja joilla tämänkaltaista toimintaa voitaisiin edelleen jatkaa. Toisessa vastauksessa kehittämis-kohteet liittyivät konkreettisiin arjen järjestelyihin.

Toiminnan jatkuvuus ja säilyttäminen.

Ehkä asiakkaiden puolesta tulee heti mieleen tämä, kun asiakkaat ovat tottuneet syömään päivällisen klo 17 aikaan, nyt on pitänyt aikaistaa ruokaa n. klo 16 :sta ja kaikilla ei siihen aikaan kuulemma ole nälkä. Ja taas jos ruokailu on klo 19 jälkeen, niin on ”kauhea” nälkä.

Molempien asumispalveluiden työntekijät olivat kiitollisia ja tyytyväisiä toiminnan järjestämisestä.

Iso kiitos toiminnan järjestämisestä!

Suuret Kiitokset kehittämishankkeen ja toiminnan tekijälle/tekijöille asiakkailta ja ohjaajilta!

10 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Miehet odottivat kovasti tapaamisiamme ja sitä, että teemme yhdessä jotain mukavaa. He olivat yhteisten aktiviteettiemme aikana hyväntuulisia ja heidän keskuudessaan vallitsi hyvä ja kannustava ilmapiiri. Yksi miehistä olisi mielellään halunnut päättää suurimmasta osasta toiminnasta, joten osallistujilta kyseltiin ajoittain vuorotellen toiveita yhteiseksi toiminnaksi. Kaikilta tuli ehdotuksia ja yleensä toiveista keskusteltiin yhdessä. Samalla päätettiin seuraavan tapaamisen toiminnasta. Yhden osallistujan rohkeus ja osallisuus lisääntyivät havaittavasti aiemmasta. Hän myös toi esiin sen, miten innoissaan hän odotti tapaamisiamme. Kyseinen mies oli esimerkiksi aiemmin lähtenyt vain vastahakoisesti mukaan keilahallille, tyytynyt katsomaan sivusta ja kannustamaan muita. Pari kertaa käytyämme keilahallilla hän yllätti kaikki osumatarkkuudellaan voittaen koko porukan.

Miehet lähtivät ujostelematta valtaväestön kokoontumis- ja harrastuspaikkoihin. Joskus miesryhmä herätti huomiota ja hämmentynyttä ilmapiiriä kohteissamme, mutta he itse eivät kiinnittäneet siihen juurikaan huomiota. Esimerkkinä mainittakoon reissumme avantouintipaikalle ja sen yleiseen saunaan. Miesten tullessa paikalle, muiden saunojien keskuudessa vallitsi aluksi hiljainen ja hiukan hämmentynyt tunnelma. Tunnelma vapautui huomattavasti löylynheiton, iloisuuden ja vitsailun myötä. Lopulta kaikki saunojat juttelivat kilvan miesten kanssa. Saunojat olivat silminnähden iloisia heidän vierailustaan. He toivottivat koko ryhmän tervetulleeksi uudemman kerran saunaan ja uimaan. Miehet olivat tuolloin ensimmäistä kertaa käymässä avannossa. Kaksi heistä kävi siellä useamman kerran, yksi tyytyi vain saunaan.

Patikointi laavulle, luonnonhelmassa grillaaminen ja syöminen vahvistivat selkeästi kokemusta miehuudesta. Toiminnassa yhdistyivät fyysinen rasitus, metsässä olemisen jännittävyys ja erähenkisyys. Luonnossa miesten kesken lensivät vitsit karhun ja muiden isompien eläinten kohtaamisesta metsässä, mikä myös toi oman jännityksensä retkeen. Retken jälkeen lihaksia pullisteltiin ja oltiin helpottuneen onnellisia siitä, että siitä selvittiin vaikkakin hiukan sateen kastelemina ja väsyneinä. Asumisyksikössä työntekijöiltä saatu positiivinen palaute ja naispuolisilta asuinkumppaneilta saatu ihailu ja kehu antoivat retkestä selvinneille sankareille lisämaustetta tehtyyn urotekoon.

Yksi hankeen päätavoitteista, miespuolisten tukihenkilöiden löytäminen toiminnan jatkajiksi, osoittautui haasteelliseksi. Suurimmaksi ongelmaksi koimme sen, ettemme löytäneet luontevaa foorumia jossa kohdata miehiä ja kertoa toiminnasta. Nykyisin miehet toimivat vapaaehtoisina lähinnä urheiluun liittyvissä yhteyksissä, esimerkiksi valmentajina nappulajalkapallotoiminnassa. Toisaalta liikunta oli oleellinen osa tukihenkilötoimintaa myös meidän hankkeessamme. Hankkeesta tehty lehtijuttu ja valmiiksi luodut kontaktit eri toimijoihin olisivat voineet tuoda tukihenkilöitä myöhemmin toiminnan pariin. Lehtijutun myötä löytyi kolme tukihenkilöehdokasta.

Miesnäkökulman huomioon ottaen myötä nousi esiin se, että miehiä tarvittaisiin kehitysvammaisten miesten elämässä niin työntekijöinä kuin tukihenkilöinäkin. Sukupuolilyksymys ei kuitenkaan nouse kynnyksysymykseksi miesten kommentoissa. Tärkeintä oli, että ihmisiä on riittävästi ja heillä on aikaa.

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Yhdessä tekeminen ja yhteiset positiiviset kokemukset lujittivat yhteisöllisyyden tunnetta ja paransivat yhteisön ilmapiiriä. Siitonen (1999, 142- 143) tutki kontekstiuskomusten vaikutusta ihmisiin. Kontekstiuskomukset ovat ihmisen arvioita siitä, miten ympäristö mahdollistaa ja tukee yksilön päämäärien saavuttamista. Kontekstiuskomuksilla on merkitystä päämääriin pyrkimisen, päämäärien asettamisen sekä voimaantumisen kannalta. Ilmapiiri vaikuttaa oleellisesti päämäärien asettamiseen. Ilmapiirissä, joka koetaan luottamukselliseksi, ihminen voi kokea päämäärien asettamisen ja niihin pyrkimisen mahdolliseksi. Havaintojemme mukaan yhdessä tehdyt reissut, yhteinen mielekäs tekeminen ja viihtyminen mahdollistivat ryhmän keskuudessa luottamuksellisen ja kannustavan ilmapiirin lujittumista. Positiivinen ilmapiiri taas osaltaan edesauttoi heidän voimaantumistaan. Myönteiset kokemukset mahdollistivat ryhmäläisten onnistumisen tunnetta sekä lujittivat luottamusta omiin mahdollisuuksiin ja kykyihin. Ne myös tuntuivat jossain määrin lisänneen heidän rohkeuttaan ja halukkuuttaan lähteä jatkossakin viettämään aikaa ja harrastamaan valtaväestön keskuuteen. Yhteinen toiminta vastapainona elämälle työtoimintakeskuksen ja asumispalvelujen piirissä osoittautui tärkeäksi. Miesten omatoimisuus lisääntyi kehittämishankkeen aikana huomattavasti.

Ryhmäkodin asukkaiden arki sijoittui pääsääntöisesti työtoimintakeskuksen ja ryhmäkodin välille. Kontakteja muihin ihmisiin työtoimintakeskuksen, ryhmäkodin ulkopuolella ei juuri ollut. Parille asukkaalle joistakin heidän kanssaan työskennelleistä työntekijöistä oli tullut ilmeisen tärkeitä henkilöitä. Toisaalta ei ole tavatonta valtaväestönkään keskuudessa se, että sosiaaliset suhteet ovat vähäisiä sekä rajoittuvat työpaikan ja kodin piiriin. Havaintomme ja haastattelumme osoittavat, että asukkaat ovat kiinnostuneita ja halukkaita lähtemään viettämään vapaa-aikaa ja harrastamaan pääsääntöisesti sinne minne muutkin ihmiset. He tarvitsivat siihen esimerkiksi tukihenkilöä kenen kanssa lähtisivät harrastamaan ja kuka kannustaisi siihen. Kaikki asukkaat pitivät hankkeen aikana toteutetusta toiminnasta ja yhteisistä retkistämme. Otimme yhteisistä reissuistamme valokuvia, joista tehtiin kullekin miehelle oma kuvalevy muistoksi.

Asumispalveluyksiköiden työntekijät toivoivat vastaavanlaisen toiminnan jatkumista. Olimme kehittämishankkeen alussa hyvin toiveikkaita, että löytäisimme tukihenkilöitä

jatkamaan toimintaa. Hankkeen edetessä huomasimme kuitenkin tukihenkilöiden löytämisen olevan luultua haasteellisempaa. Tukihenkilöiden saamiseksi olisi varmasti täytynyt tehdä jalkautuvampaa työtä kuin se mitä teimme. Lehtijutun myötä tukihenkilötoiminta tuli suuremman yleisön tietoisuuteen, joka toivottavasti tuottaa ennen pitkää enemmän tukihenkilöitä toiminnan pariin.

Suomalaisen yhteiskunnan strategisissa hyvinvointivalinnoissa olisi hyväksyttävä, että on aidosti olemassa mies- ja nais erityistä hyvinvointiosaamista. Nais erityiseen hyvinvointiosaamiseen on jo viime vuosina panostettu. Olisi tärkeää tuoda yhä enemmän esille myös miehiin liittyvää osaamista sen kaikilla tasoilla. (Rimpelä 2007, 108). Koimme, että olisi tarpeellista verkostoitua toimijoiden kanssa, joilla on osaamista miehiin liittyvissä kysymyksissä. Tämän vuoksi otimme yhteyttä Miessakit ry:hyn, jolla on jo vuosien kokemusta sillä alueella. Miessakit ry:n tavoitteena on tukea miesten henkistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua sekä edistää perheiden sisäistä vuorovaikutusta ja väkivallatonta yhteiselämää, vahvistaa sukupuolten välisen tasa-arvon perusteita miesten keskuudessa sekä kehittää näitä pyrkimyksiä toteuttavia miesten yhteisvastuun ja keskinäisen auttamisen rakenteita. (Miessakit ry:n säännöt.) Miessakit ry:stä vastattiin tiedustelumme ja he olivat hyvin kiinnostuneita toiminnastamme. Erityisesti heitä kiinnosti hankkeemme kohderyhmä, kehitysvammaiset miehet. Heillä ei ole aiemmin ollut ryhmiä kehitysvammaisille miehille. He ehdottivat toiminnallisen ryhmän perustamista Lohjalle. Heillä oli valmis runko Kunnossa Kaiken ikää – Patikkasakki ryhmälle, joita toimii eri puolilla suomea. Ryhmät ovat kokoontuneet kerran kuussa. Ryhmien toimintoja ovat olleet esimerkiksi jousiammunta, keilaus, patikointi sekä melonta. Miessakeista kerrottiin, että heidän kauttaan toimintaan voisi saada myös taloudellista tukea.

Otimme tämän jälkeen sähköpostitse yhteyttä kahteen Eteva- kuntayhtymän asumispalveluysikköön, joista toinen oli Harjula sekä Uudenmaan vammaispalvelusäätiön Järvelään. Tiesimme näissä asuvan kehitysvammaisia miehiä. Rajasimme kohderyhmää siten, että kyselimme kehittämishankkeemme kaltaiseen toimintaan kykeneviä ja halukkaita osallistujia. Asumispalveluysiköistä ehdotettiin vanhojen ryhmäläistemme lisäksi kolme uutta ehdokasta mukaan miesryhmäämme. Kaupungin Kehitysvamma palvelujen ohjaajat olivat haastatelleet yhtä lehtijutun myötä soittaneista tukihenkilöehdokkaista. He ehdottivat kyseistä henkilöä tukihenkilöpariksi Haimilahdelle ohjaamaan kunnossa kaiken ikää - Patikkasakki ryhmää. Tukihenkilöehdokasta pyydettiin aluksi tutustumaan

miesryhmäämme ja mukaan aktiviteetteihin. Hän oli halukas osallistumaan toimintaan ja hänen kanssaan solmittiin tukihenkilösopimus. Sovimme Miessakit ry:n kanssa, että Toiminta aloitetaan tämän toisen tukihenkilön kanssa toiminnan huhtikuussa 2012. Miessakeilta esitettiin myös toive, että he saisivat kertoa toiminnastamme median välityksellä suuremmalle yleisölle, koska mieserityisosaamisen näkökulman esilletuominen on osa yhdistyksen toimintaa.

12 POHDINTA

Pyrimme opinnäytetyössämme tukihenkilö toiminnan kehittämisen lisäksi tuomaan esille miesnäkökulmaa ja sen haasteita. Olemme molemmat jo vuosia toimineet työelämässä juuri sosiaalityöllä ja tiesimme, että alalla ei ole montaa miestä. Miehen mallin tai peilin puuttuminen on ongelma. Se kuitenkin oli yllätys, kuinka vähän sitä on tutkittu ja miten vähän siitä on kirjoitettu. Selkeästi hoitaminen ja sosiaalityö on jotain, joka mielletään edelleen naisten alueeksi. Mielestämme tässä olisi monenkin opinnäytetyön tai tutkielman aihe.

Työn kautta joutui kohtaamaan omia asenteitaan ja ennakkoluulojaan. Toinen opinnäytetyön tekijöistä kiinnitti reaktioihinsa huomiota erityisesti ryhmää ohjattaessa. Käyttyädyinkö jotenkin enemmän miesmäisesti kun muuten? mitä ylipäättään on olla mies? mitä asioita korostan ryhmätilanteessa ja miksi? Selkeästi koimme, että tiedostimme paremmin mies-naisnäkökulmaa sosiaalityössä kuin ennen opinnäytetyötä. Tällä tarkoitamme sitä, että sukupuoli voi sinänsä olla arvo jota voi hyödyntää työssään.

Molemmat opinnäytetyöntekijät kokivat kehitysvammaisten aidon ja välittömän läsnäolon vaikuttavan myös omaan tunnetilaan. Ohjaustilanteista tulikin hengähdystaukoja kiireisen arjen keskellä. Ryhmäläisten onnistumisen kokemukset ja toimintakyvyn lisääntyminen ilahduttivat ja motivoivat jatkamaan sekä kehittämään toimintaa entisestään.

Toinen opinnäytetyöntekijöistä koki käytännön toiminnan kautta kehitysvammaisten miesten integraation edistämisen yhteiskuntaan erittäin tärkeäksi. Omien asenteiden ja näkökulmien muuttumisen myötä vahvistui halu vaikuttaa myös ympäristön asenneilmaston muuttumiseen suhteessa kehitysvammaisiin ihmisiin. Koimme myös, että sukupuolikysymys on tärkeä tarkasteltaessa integraatiota. Mielestämme miesten integroitumisen edistämiseksi yhteiskuntaan tarvitaan miehiä joihin voi samaistua ja jotka toimivat vertaisina toisilleen.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy
- Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2- näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Korjattu ja täydennetty painos. Juva: WS bookwell
- Aaltonen, Seija & Arvio, Marja 2011. Kehitysvammaisen potilaana. Keuruu: Otavan kirjapaino oy.
- BBC news i.a. Education Children learn prejudice against disabled. Viitattu 29.12.2011. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/439733.stm. Tuloste tekijän hallussa.
- Eriksson, Susan 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen/Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3/2008. Anjalankoski: SOLVER
- Hirsjärvi, Sirkka; Hurme Helena 2010. Tutkimushaastattelu, Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistokustannus oy.
- Hollins, Heather 2010. Vammaisuus ja holokausti. Vaijettu historia ja sen perintö. Teoksessa Antti Miettinen (toim.) Pois laitoksista - vammaisen ja hoivan politiikka. Helsinki: Yliopistokustannus.
- Juhila, Kirsti 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy
- Kananen, Jorma 2009. Toimintatutkimus yritysten kehittämisessä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 101.
- Kaski, Markus(toim.); Manninen Anja & Pihko, Helen 2009. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY

Kehitysvamma- alan verkkopalvelu Vernerin i.a. Kehitysvammaiset ja vapaa- aika. Viitattu 12.11.2011. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/vapaa-aika.html>. Tuloste tekijän hallussa.

Keränen, Timo 2012. Eteva kuntayhtymän ohjaaja. Henkilökohtainen tiedonanto 19.2.

Korpi, Jari 2007. Kohti suvaitsevaa Suomea. Teoksessa Konttinen, Juha-Pekka; Könkkölä, Kalle; Saraste Heini (toim.) Suo, kuokka ja Jari, Vammaisten oikeuksia raivaamassa. Vaasa: Arkmedia Oy

Lampinen, Reija 2007. Omat polut! Vammaisesta lapsesta täysvaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita.

Lohjan kaupunki 2011. Kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnan yleisohje 1.1. alkaen. Lohjan kaupunki

Lohjankaupunki Vammaispalvelut. Viitattu 1.3.2012. http://www.lohja.fi/default.asp?kieli=246&id_sivu=389&alasivu=389

Malm, Marita; Matero, Marja; Repo, Marjo & Talvela, Eeva-Liisa 2006. Esteistä mahdollisuuksiin, Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY.

Metsämuuronen, Jari 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Miettinen, Sari 2010. Asumispalveluiden varaesimies, Eteva. Sähköpostiviesti 20.12. Vastaanottaja Marko Haimilahti. Tuloste tekijän hallussa.

Miettinen, Sonja 2010. Vammaisuutta kuvaamassa. Teoksessa Antti Miettinen (toim.) Pois laitoksista - vammaisen ja hoivan politiikka. Helsinki: Yliopistokustannus.

Nyman, Göte; Puohinniemi, Martti 2007. Mies, arvot, roolit ja tunteet. Keuruu: Gummerus kirjapaino Oy.

Saresmaa, Tuija; Rossi, Leena-Maija; Juvonen, Tuula 2010. Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino

Saaristo, Anne 2011. Lohjan kaupungin kehitysvammaapalvelujen ohjaaja. Henkilökohmainen tiedonanto 12.12.

Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Oulun opettajakoulutuslaitos. Pro gradu- työ.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 23.4.12

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Suomen YK-liitto i.a.. YK:n yleissopimus vammaisten oikeuksista astuu voimaan.

Viitattu 23.4.12

http://www.ykliitto.fi/tiedottaa/uutiset/ykn_yleissopimus_vammaisten_oikeuksista_astuu_voimaan

Särkelä, Heidi 2011. Eteva kuntayhtymän asumispalvelujen esimiehen sijainen. Henkilökohtainen tiedonanto 12.12.

Vammaispoliittinen selonteko. Valtionneuvoston selonteko eduskunnalle vammaispoliitikasta.

http://217.71.145.20/TRIPviewer/temp/TUNNISTE_VNS_5_2006_fi.html
. Viitattu 21.12.2010

Vesala, Hannu1992. Kehitysvammaisten harrastaminen – Kehitysvammaisten elämälaatu projekti. Kehitysvammaliitto ry. Helsinki: Tutkimus - ja kokeiluyksikkö.

Virtanen, Jukka 2004. Kokonainen mies. Helsinki: Kirjapaja

Virtanen, Petri. 2000. Projektityö. Helsinki: WSOY.

LIITE 1: Toimintakalenteri

11.5.11 Keilausta: Kaikki miehet osallistuivat innokkaana, jopa asukas joka ei aiemmin ole keilannut rohkaistui tällä kertaa ja yllätti kaikki osumatarkkuudellaan. Autoin kyseistä asukasta hieman heittotekniikan hiomisessa ja sormien saamisessa pallon reikiin.

19.5.11 Ongintaa: Kävimme ongella Hiidensalmen sillan kupeessa, kaksi miehistä oli aiemmin onkinut, yksi onki ensimmäistä kertaa. Kaikki onkivat mielellään. Saalis: 3 ahventa ja 2 räkäkiiskiä. Miehet maltoivat hyvin onkia, vaikka saalista ei meinannut alkuun tulla.

24.5.11 Keilausta: Kaikki keilasivat innokkaana.

2.6.11 Retki Hankoon ja grillausta. Kaksi miehistä oli toista kertaa Hangossa, yksi ensimmäistä kertaa. Mukava reissu. Yksi otti valokuvia. Kävimme hiekkarannalla ja kallioidilla kävelemässä.

9.6.11 Uimareissu Aurlahden rantaan. Kaksi miehistä ui, yksi ei. Toinen miehistä otti uimisesta kaiken ilon irti ja herätti hilpeyttä ympärillä olevissa ihmisissä. Kävimme myös jäätelöllä rantaravintolassa.

16.6.11 Ongintareissu Aurlahteen. Kaikki onkivat innokkaana ja kaikki sai myös kaloja. Yksi miehistä sai ensimmäistä kertaa elämässään kalan ongella ja oli siitä hyvillään. Kävimme myös jäätelöllä rantaravintolassa.

30.6.11 Uimareissu Aurlahteen. Lämpöä n. 28 astetta. Miehet olivat hyväntuulisia ja silminnähdessä hyvillään, siitä että parin viikon tauon jälkeen taas menimme yhdessä ulos. Mukana oli Niko, jonka ukot näyttivät ottavan hyvin vastaan. Kaikki miehet uivat. Uinnin jälkeen kävimme jäätelöllä ja käveltiin rannassa. Järvelän henkilökunnalta tuli positiivista palautetta toiminnasta. He olivat hyvillään, että joku käy heidän asukkaansa kanssa ulkona, kun henkilökunnalla ovat resurssit vähissä. Yhden miehen kesäloma alkoi. Hänelle toivottiin hyvät lomat.

7.7.11 Olimme uimassa kahden miehen kanssa Paloniemen rannassa. Molemmat uivat. Istuimme rantavedessä jutellen ja heitellen leipiä, vallitsi rento meininki. Kävimme myös Aurlahden rantakahvilassa jäätelöllä.

14.7.11 Kävimme kahden miehen kanssa oluella Opus k:ssa. Miehet olivat hyvillään päästessään pubiin. Toinen heistä oli jo pidemmän aikaa kuulemma odottanut kaljalle menoa. Kävimme myös rannalla kävelemässä ja jäätelöllä. Toinen miehistä lähti lomille, joten kolmen viikon tauko tulee toimintaan.

4.8.11 Olimme koko porukalla ongella Aurlahdessa, kalaa tuli sen verran että perkasimme ja vein Harjulaan. Kävimme huoltoasemalla ostamassa jäätelöt.

18.8.11 Grillausta Vappulassa. Ukot söivät paketin/ henkilö.

25.8.11 Olimme keilaamassa. Niko oli mukana. Yksi miehistä, jonka keilaus ei oikein sujunut, odotusten mukaisesti kesti kuitenkin hyvin pettymykset. Joimme limut keilauksen jälkeen.

1.9.11 Grillausta ja valokuvien katselua. Kyselin miesten toivomuksia tuleviksi aktiviteeteiksi. Vastauksia olivat mm. suunnistaminen, patikointi, tikanheitto, lätkämatsiin meno, erilaiset pihapelit, leffaan meno, retki Turkuun. Talven aktiviteeteiksi he listasivat mm. pulkkamäen ja hiihdon.

8.9.11 Pihapelejä. Pelasimme Aurlahden hiekkakentällä mölkkyä sekä heittelimme frisbeetä, tämän jälkeen kävimme Prismassa kahvilla.

15.9.11 Olimme Kisakalliossa patikoimassa luontopolulla. Leiriydyimme laavulle, teimme nuotion ja paistoimme makkaraa. Kävelimme n. 5 km. Yhdelle miehistä kävely teki tiukkaa ajoittain, mutta hienosti hän suoriutui. Huumoria viljeltiin matkalla.

22.9.11 Keilausta. Limut.

29.9.11 Pihapelejä Aurlahden kentällä, jonka jälkeen kävimme oluella sekä kirjastossa katsomassa variksenpelätin sm- kilpailun teoksia.

6.10.11 Tarkoituksenamme oli käydä pelaamassa minigolfia, mutta rata oli suljettu. Kävimme uimahallin kahviossa kahvilla ja menimme pelaamaan mölkkyä sekä kirjaston taidenäyttelyyn.

13.10.11 Olimme keilaamassa sekä limulla. Palatessamme takaisin Harjulaan, pihassa oli nuoria, jotka katsoivat naureskellen kahta miehistä. Toinen heistä totesi, että ”pojat on poikia”.

20.10.11 Olimme Lohirannan laavulla paistamassa makkaraa. Juttelimme automatkalla siitä, että miten mielellään miehet lähtevät mukaan tekemisiimme. Yksi tuumasi, että ”pää pysyy selkeämpänä”, kun tekee jotain.

27.10.11 Kävimme Prismassa pulla kahveilla sekä kirjastossa taidenäyttelyssä

10.11.11 Olimme Kahden miehen kanssa harjulla kävelyllä sekä kävimme uimahallin kahviossa. Juttelimme naisasioista, toinen miehistä sanoi haluavansa naisystävän, toinen käänsi homman seksistiseksi vitsiksi.

17.11.11 Olimme elokuvissa. Katsoimme 3 d- leffana Tintin. Yksi miehistä oli elämänsä ensimmäistä kertaa leffassa ja tykkäsi siitä kovasti. Kaikki viihtyivät elokuvissa.

24.11.11 Olimme keilaamassa.

1.12.11 Olimme Nälköönlammella saunomassa ja avantouimassa. Kaksi ukoista pulahti useamman kerran lampeen, yksi ei lähtenyt pulikoimaan, mutta tykkäsi olla saunassa. Paikalla oli aika paljon porukkaa, alkuun näytti siltä, että eivät oikein osanneet suhtautua uusiin tulokkaisiin vakiosaunassaan, mutta lopulta ilmapiiri rentoutui. Muut saunojat toivottivat miehet uudemman kerran tervetulleiksi saunomaan. Uimarit olivat iloisia reissun jälkeen. Kaksi innostui avantouinnista.

11.12.11 Olimme Lohjan vanhan ajan joulumarkkinoilla isommalla porukalla. Miesten lisäksi asumisyksiköstä lähti mukaan 2 naista. Päivä oli mukava, kaikki viihtyivät hyvin markkinoilla.

15.12.11 Olimme keilaamassa ja joimme limut. Kävin Järvelässä haastattelemassa työntekijää. Sovimme ryhmän kesken, että ensi viikolla pidämme pikkujoulut, jossa katsomme kuvia yhteisistä reissuistamme, juomme glögiä ja syömmme pikkupurtavaa. Sain yhdeltä ryhmäläiseltä Whisky pullon joululahjaksi.

22.12.11 Olimme meillä viettämässä pikkujouluja. Joimme terästettyä glögiä, söimme pipareita ja katsoimme valokuvia yhteisistä reissuistamme. Tunnelma oli rento. Informoin miehiä, että tuleva ratsastusiltapäivä tulee olemaan vähään aikaan viimeinen yhteinen aktiviteettimme, koska alan perehtymään enemmän teoriaan opinnäytetyöni suhteen.

12.1.2012 Pidimme ratsastustuokion Saarnikujan tallilla. Paikalla olivat ryhmäläisten ja minun lisäksi Lions clubin presidentti, kehitysvamma palvelujen ohjaajat, Länsi-uudenmaan toimittaja sekä ratsastusterapeutti. Kaksi miehistä ratsastivat, yksi ei uskaltanut. Ratsastajat olivat mielissään kokemuksestaan. Yksi tyytyi vain tulemaan valokuvattavaksi hevosen lähetyville, mutta viihtyi muuten tallilla. Toimittaja haastatteli meitä tukihenkilötoiminnan tiimoilta.

16.1.2012 Lehtijuttu ilmestyi.